دوې طرحې

۱ د افغانستان عاجل، بې طرفه موقت حکومت

۲ د افغانستان د بشر د حقوقو اعلامیه

Ketabton.com

ketabton.com - The Digital Library

د رسالې نوم : دوې طرحې
طراح : حبيب الله رفيع
کمپوز : فرشته عمري
خپرونکی : دامان کتاب خپرولو مؤسسه.
دخپريدو کال: ۱۹۹٦/۱۳۷۵

ketabton.com - The Digital Library

۱

د افغانستان له پاره د بې طرفه موقت حکومت طرح

ketabton.com - The Digital Library

یادښت

پر دې طرح باندې ما له هغه وخت نه فکر پیل کړی چې څلور کاله وړاندې په افغانستان کښې د کمونستانو تر سقوط وروسته د اقتدار پر سر لیونۍ او خونړۍ جګړې پیل شوې.

ددې طرحې په ارتباط ما دا درې کاله وخت په وخت لیکنې کړې چې په بیلا بیلو خپرونو کښې راغلي دي خو ددې طرح بشپړ شوی او وروستی شکل دا دی په دې رساله کښې وړاندې کیږي او زه ددې رسالې له چاپیدو سره په خپلو ټولو هغو هیوادوالو چې د : ٢

افغانستان ملي خپلواکي

د افغانستان ملي وحدت

او د افغانستان ملي ګټې

غواړي غږ کوم چې دا طرح په غورولولي، که نیمګړتیاوې پکښېویني هغه ما ته ولیکي او که نه نو ملاتړ یې وکړي او د یوه ګډ غږ په توګه یې دنړیوالو او هیوادوالو غوږونو ته ورسوي چې د تطبیق او پلي کولو له پاره یې ګډ کار او زیار تر سره کړو.

په درنښت

حبیب الله رفیع

پست بکس، نمبر(٦٣٠)، جي. پي. او

پیښور، پاکستان

ketabton.com - The Digital Library

سریزه

د ۱۳۵۷ کال د غويي د اوومې نيټې د کودتا په کيدلو سره د افغانستان سياسي نظم او اداره له قانوني محور نه ووتل اوداسې ګډ وډې شروع شوې چې خونړۍ پيښې او بې ساري جنايتونه ورسره مله وو، هيواد ته دلويو قدرتونو او د ګاونډيو لويو او وړو هيوادونو لاسونه را اوږدۀ شول او هر يوۀ هڅه وکړه چې په افغانستان کښې د ځان له پاره کسان ولري.

په ۱۳۵۸ کال کښې پر افغانستان د روسانو له وسله وال تيري سره حالات نور هم خراب شول، د کمونستانو او مجاهدينو تر منځ جګړې تودې شوې چې د ملت مطلق اکثريت د مجاهدينو تر څنګ ولاړ ؤ او د همدې ملي قيام اوملي مقاومت له امله کمونستان ورځ په ورځ له ماتو او شکستونو سره مخامخ کيدل او د قدرت ساحه يې تنګيدله څو چې روسان وتښتيدل او کمونستانو د خپلې ماتې په منلو سره د ملګرو ملتو د سولې طرحې ته غاړه کښيښوده.

له بلې خوا د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو چې له بيلا بيلو هيوادونو سره ايډيالوژيکي او د ګډو ګټو په اساس اړيکې پيدا کړې وې او د هغوی د ګټو د ساتندويۍ ژمنه يې ورسره کړې وه د هغوی په تحريک د ملګرو ملتو د سولې پلان رد کړ او هرې ډلې قدرت ته د رسيدو له پاره د کمونستانو له ماتې خوړلو خو وسله والو ډلو سره د نژادي او ژبنې اړيکو په اساس د افغانستان په واحد ملت کښې يوه بله خطرناکه لوبه رامنځ ته کړه او د مجاهدينو او کمونستانو دوې مقابلې ډلې تجزيه شوې او يو نوی تشکيل يې وموند په دې ډول چې د يوې ژبې او نژاد مجاهدين د همهغې ژبې او

ketabton.com - The Digital Library

نژاد له کمونستانو سره ملګري شول او د بلې ژبې او نژاد مجاهدين له همژبو او هم نژاده کمونستانو سره ودريدل او يو ځل بيا د ۱۳۷۱ کال د ثور په لومړۍ اوونۍ کښې د اقتدار ناولي جنګونه په افغانستان خصوصاً کابل سنار کښې پيل شول او د افغانستان ملت د نړۍ لويو او ګاونډيو هيوادونو د خپلو ګومارل شويو کسانو او ډلو په وسيله له نويو مصيبتونو او بدبختيو سره مخامخ کړ.

د ژبې او نژاد، اکثريت او اقليت په دعوو جوړې شوې موضعګيرۍ له دې امله چې په شخصي اغراضو ولاړې وې، ډير ژر وشوړيدې او د هيواد په جګړه کښې ښکيلو، وسله والو او د قدرت مدعي ډلو نوې-نوې وفاداري رامنځ ته کړې، هغه ډله چې پرون له دې بلې ډلې سره دښمنه او له هاغه بلې سره دوسته وه، نن له هغې سره دوسته او له دې سره دښمنه شوه خو د ملت بدبختي ورځ په ورځ زياته شوه ځکه د جګړه مارو ډلو موضعګيرۍ او ملګرۍ بدلې شوې خو د جګړې وضع نه يوازې دا چې بدله نه شوه بلکه لا وحشيانه شوه او دا دې په دې ځلور کلنه موده کښې چې د واک د ساتلو او واک د نيولو مسابقه روانه ده، د افغانستان تر څلويښت زرو (۴۰۰۰۰) تنو زيات کسان پکښې ووژل شول او زمونږ ټوله مادي او معنوي هستي پکښې برباد شوه.

په دې توګه ټول داخلي ائتلافونه او وسله والې ډ لبندۍ چې ملي ملاتړ ورسره نه ؤ ناکامې شوې او افغانستان عملاً د ملوك الطوايفۍ زرګونو کلونو وړاندې دورې ته ننووت او هم کومې هڅې چې لويو قوتونو او ګاونديو هيوادونو وکړې بې نتيجې پاتې شوې، امريکې د افغانستان په باب د نړيوال کنفرانس په نامه د خپلې خوښې ډلې ورروغوښتلې او دافغانستان په ډلو کښې يې د سکني او نا سکه کرښه راکښله او ايران د امريکې په مقابل کښې همداسې اقدام وکړ او هغوی بيا د خپلې خوښې کسان ورروغوښتل چې دې کنفرانسونو هم نه يوازې دا چې کومه ګټه ونه کړه بلکه تشنج يې لا زيات کړ او په افغانستان کښې يې د وسله والو ډلو د نفاق اور ته نور هم لمن ووهله.

نو اوس د افغانستان په جګړه کښې ښکيلو ځواکونو چې د اقتدار د ناولو جګړو په وسيله يې د خپلو ټولو ادعا ګانو تقدس له لاسه وتلی، بايد دا درك کړې وي چې د افغانستان پر مسلمان او قهرمان ملت د زور حکومت څوك نه شي کولای، د افغانستان په مؤمن او يو موټي ملت کښې نژادي، ژبني، سيمه ييز او مذهبي بيلتونونه را پيدا کول ځای نه لري او د راپيدا کوونکو تر مختورۍ پرته يې بله نتيجه نه راوزي.

ketabton.com - The Digital Library

دوی باید دخدای پهٔ خاطر، د قرآن پهٔ خاطر او د با ایمانه ملت د قربانیو او قهرمانیو پهٔ خاطر له وسله والو سیالیو نه تیر شي او د في سبیل-الله جهاد د دعوې د تحقق له پاره د قدرت جنګونه پریږدي او خپل قهرمان او اتل ملت ته د تنفس او د خپل برخلیك د ټاکلو موقع ورکړي او پریږدي چې هغوی د افغانستان اداره د قانوني بهیر غیږې ته واچوي او د وران شوي افغانستان د بیا ودانولو کار پیل شي.

له بلې خوا د افغانستان ګاونډیان او د افغانستان پهٔ پیښنو کښې ککړ ټول هیوادونه باید پهٔ افغانستان کښې د خپلو لاسپو څو حکومتونو د جوړولو فکر له سره وباسي او ددې ټکو پهٔ نظر کښې نیولو سره چې د افغانستان مسلمان او پهٔ آزادۍ مین ملت پهٔ خپل هیواد کښې د هیڅا ګوډاکی حکومت نهٔ مني، پهٔ ګډه د یوهٔ داسې حکومت پهٔ رامنځ ته کولو کښې مرسته وکړي چې د افغانستان ملي وحدت تأمین کړي، د افغانستان ملي خپلواکي وساتي او د افغانستان ملي ګټې پهٔ نظر کښې ولري. داسې حکومت به د آرامۍ پهٔ راوستلو او د یوهٔ قانوني بنیاد پهٔ درلودلو سره له ټولو ګاونډیانو سره د وروری اړیکې ټینګوي او د دوه اړخیزو ګټو پهٔ نظر کښې نیولو سره به له دوی سره راکړې ورکړې او راشې درشې کوي.

ددې ټکو پهٔ نظر کښې نیولو سره د افغانستان د شخړې د بیرني حل او د هیواد د قانوني بهیر غیږې ته د لویدو له پاره دا لاندې پر له پسې پراوونه باید ګام پهٔ ګام عملي شي:

ketabton.com - The Digital Library

لومړی ګام

نړیوال کنفرانس
او
د اغیزمنو کسانو اضطراري جرګه

موږ وینو چې د افغانستان ستونځه دوه اړخونه لري چې یو خارجي او بل داخلي اړخ دی چې داخلي اړخ هم له خارجي اړخ سره تړلی او دواړه یو ځلي باید حل شي نو ددې دوه اړخیزو ستونځو د حل له پاره باید په یوه وخت کښې خو سره جلا یونړیوال کنفرانس او یوه لویه جرګه دایر کړای شي.

د ملګرو ملتونو تر اداري لاندې جوړ شوي نړیوال کنفرانس کښې به د نړۍ لوی هیوادونه او د افغانستان په ګاونډ کښې د خیل هیوادونه دې نتیجې رسیږي چې د افغانستان روانه وضع ددوی یوه په ګټه هم نه ده او په همدې بنا به په ورسره تړلو ډلو باندې وسلې او پیسې بندوي او یوه حل ته به یې هڅوي.

ketabton.com - The Digital Library

له بلې خوا به وسله وال ځواکونه د جګړې پهٔ بندولو سره ملت ته موقع ورکوي چې د هيواد پهٔ يوه سوله ناکه سيمه کښې د اغيزمنو کسانو يوه اضطراري جرګه راوبولي. دجرګې پهٔ ترکيب کښې بهٔ د وسله والو تنظيمونو مشران، د هيواد لوى او ځواکمن قوماندانان، د ولاياتو او اولسواليو اغيزمن سپين ږيري، مخور، عالمان او روشنفکران شامل وي چې شميره به يې له ۵۰۰ تر ۶۰۰ تنوپورې کيږي. ددې کسانو پهٔ خوښولو کښې به تر هر څهٔ وړاندې ددوى اغيزمنتوب پهٔ نظر کښې وي او دې ټکي ته بهٔ کتل کيږي چې له نظامي، اولسي او فکري نظره ددهٔ پريکړه څومره درنښت درلودلاى شي.

د نړيوال کنفرانس اوَ د لويې جرګې د پريکړو د هم آهنګۍ له پاره بهٔ د لويې جرګې يو هيأت پهٔ نړيوال کنفرانس کښې د ناظر پهٔ توګه او د نړيوال کنفرانس يو هيأت بهٔ پهٔ لويه جرګه کښې د ناظر پهٔ توګه برخه اخلي او ددې نړيوال کنفرانس او دې لويې جرګې د پريکړو په نتيجه کښې بهٔ د افغانستان له پاره ملي پوځ جوړيږي او په هيواد کښې بهٔ امنيت ټينګوي.

۷ د سولې پهٔ دې پروسه کښې بهٔ هغه هيوادونه چې د افغانستان پهٔ جګړه کښې يې سخاوتمندانه پيسې ښندلې اخلاصمندانه برخه اخلي او له دې سره بهٔ پهٔ هيواد کښې يو مؤقت حکومت رامنځ ته کيږي او د افغانستان د سياسي ادارې د قانوني کولو پهٔ لور به يو پر بل پسې نور ګامونه اوچتوي او پهٔ دې توګه به افغانستان له دې ناوړه حالت نه راوزي.

ketabton.com - The Digital Library

دوهم گام

له مسلکي کسانو نه جوړ مؤقت حکومت

د اضطراري جرګې په خوښه جوړ شوی موقت حکومت به یو بې طرفه حکومت وي چې له هغو مجربو، روزل شویو اومسلکي افغانانو څخه به جوړ وي چې همدا اوس د نړۍ په بلا بیلو هیوادونو کښې خواره دي او یا په هیواد کښې د ننه د کس مپرسۍ ژوند تیروي. دا هغه کسان دی چې په ډېره تنده او تلوسه د خپل هیواد د حالاتو د ښه کیدلو او د افغانستان د ملت له پاره د آزاد تنفس ایستلو د فرصت انتظار باسي او هیله لري چې د څه کم دوه ملیونه شهیدانو تر قربانۍ وروسته ګران هیواد ته د خدمت کولو او د وران هیواد د ابادولو په لاره کښې کار او قربانۍ ته راوړاندې شي او د بیا رغونې په جهاد کښې برخه واخلي. دوی به ژمنه کوي چې د مؤقتي دورې تر ختمیدو وروسته به نه په ډله ایزاوله په انفرادي توګه د قدرت له پاره کاندیدوي او لکه څنګه چې مجاهدینو د آزادۍ له پاره د سر قرباني ورکړي دوی به د آرامۍ له پاره سیاسي قرباني ورکوي. ۸

د داسې حکومت په منځ ته راتلو به له یوې خوا د تنظیمونو تر منځ د اقتدار لیونۍ جګړه پای ته ورسیږي او له بلې خوا به تنظیمونه له خپل مسلمان ملت سره خپله هغه ژمنه چې پنځلس کاله یې د «فی سبیل الله جهاد» په الفاظو کوله ، ترسره کړي.

د بې طرفه حکومت په راتلو سره به چې د ملت، تنظیمونو او نړیوالو ملاتړ به لري، په هیواد کښې د قانوني بهیر د په لار اچولو له پاره زمینه برابره شي او بیا به په دې لاره کښې د څو تورو پر له پسې او منظمو ګامونو په اخیستلو سره داسې وخت هم راشي چې جهادي تنظیمونه به د وسلې پر ځای له منطق سره اولس ته ورځي او د قانوني انتخاباتو له لارې به مشروع واك ته رسیږي.

په دې توګه د بې طرفه حکومت جوړیدل په هیواد کښې د قانوني ادارې د جوړیدو په لور یو مهم ګام دی چې نور منظم ګامونه به یې د تکامل په لور بیایي.

ketabton.com - The Digital Library

دریم گام

دایمي امنیت

حقیقت دا دی چې په هیواد کښې یو مرکزي او ۲۹ ولایتي حکومتونه نه دي، بلکه په هیواد کښې د وسله والو ګروپونو په شمیر حکومتونه دي چې هر یو وسله وال ګروپ هر څنګه یې چې زړه غواړي په همهغه ډول له خلکو سره رویه کوي او د خپلو وسله والو ادارو د چلولو له پاره د خلکو د مالونو په لوټلو، جریمه کولو، محصول اخیستلو، انسان تښتولو او نوروداسي ناوړه او ناروا کارونو بوخت دي چې اولس یې پزې ته راوستلی او ملت یې د قانون له حمایت او ملاتړ نه محروم کړي دي. د یادولو وړ خبره داده چې د پخواني کمونست حکومت عسکر، خاد او حتی ګوندي فعالین په دې ګډوډیو کښې بنسټیز لاس لري، منصوبې او پلانونه جوړوي او د ځینې تنظیمونو وسله والې ډلې یې یا په نژادي او سیمه ییزو بنیادونو له ځان سره ملې کړې او یا په بې خبرۍ کښې ددوی په ګټه استعمالیږي.

ددې ګډوډۍ دله منځه وړلو له پاره به بې طرفه عبوری حکومت چې د تنظیمونو، ملت او نړیوال ملاتړ به لري، د افغانستان د پخوانیو روزل شویو او مجربو عسکري او پولیسي منصبدارانو په وسیله د ملي دفاع او داخلي امنیت وزارتونه جوړوي چې د پخوانیو کمونیستی منصبدارانو په شمول به ټول وسله وال ګروپونه وسله ورته سپاري او بیا به نوموړي وزارتونه په ټول هیواد کښې د یوه دایمن امنیت دټینګولو له پاره کار کوي.

د دایمن امنیت په راتللو سره به له یوې خوا د هیواد ټول هغه مهاجرین چې په ګاونډیو هیوادونو کښې په خپل هیواد کښې د دایمن امنیت د

ketabton.com - The Digital Library

راتلو پهٔ انتظار شپې ورځې تیروي خپل هیواد ته پهٔ اطمینان او ډاډ راستانهٔ شي او حتی هغه زیات افغانان بهٔ چې پهٔ اروپا، امریکا او استرلیا کښې مهاجر دي او له مادي اړخه سنهٔ ژوند لري، د هیواد د خدمت پهٔ منظور بیرته هیواد ته راشي او یو ځل بیا بهٔ خوارهٔ وارهٔ افغانان راټول شي. له بلې خوا بهٔ د نړۍ هغه هیوادونه چې د افغانستان د بیا ابادولو پهٔ کار کښې یې د نقدي او جنسي مرستو وعدې کړې مطمئن شي او له خپلو ژمنو سره سم بهٔ هیواد ته مرستې راولیږي او دعبوري بې طرفه حکومت تر څارنې لاندې بهٔ زموږ د ګران وطن د بیا آبادولو کار پیل شي.

پهٔ دې ترتیب د ډاډمن امنیت پهٔ راتلو سره به له یوې خوا خلك آزاد تنفس وکړای شي او دخپلې رایې او فکر دڅرګندولو زمینه بهٔ ورته برابره شي، له بلې خوا بهٔ وسله والې ډلې د زور پر ځای له ملت سره د منطق له لارې مخامخ شي، له اولس سره بهٔ مفاهمه ولري او بیا بهٔ د ملي منافعو پهٔ رڼا کښې د راتلونکي سیاسي ژوند د پرمخ بیولو له پاره لاره هواروي او دوطن پهٔ بیا ودانۍ کښې بهٔ داسې برخه اخلي لکه د دښمن پهٔ ماتولو او شړلو کښې یې چې اخیستې وه.

همدا د ډاډمن امنیت ګام بهٔ ددې زمینه برابره کړي چې ملت یو ځل بیا سترګې وغړوي او د نړیوالو بشري حقوقو پهٔ رڼا کښې دخپل سیاسي ۱۰
برخلیك د ټاکلو له پاره اقدام وکړي.

ketabton.com - The Digital Library

څلورم ګام

سراسري سرشميرنه

په افغانستان کښې به بې طرفه حکومت د ډاډمن امنيت تر ټينګيدو وروسته په هيواد کښې د سراسري سرشميرنې له پاره اقدام کوي او دا کار ځکه له ضروري ګامونو څخه دی چې:

لومړی: تر اوسه په افغانستان کښې يوه واقعي سرشميرنه نه ده شوې او څه احصائيې چې شته ټولې تقريبي، نسبي او اټکلي دي.

دوهم: د افغانستان د هر اړخيزې بيا رغونې په لړ کښې د هيواد د سياسي، اقتصادي، فرهنګي او اجتماعي اډانې بيا ودانول باوري احصائيو ته اړه لري او که داسې ونه شي نو دافغاني ټولنې د ټولو سيمو او نژادونو دعادلانه اومساوي پرمختګ زمينه به برابره نه کړای شو.

دريم: تر ټولو خطرناکه خبره داده چې د باوري احصائيو د نشتوالي له امله يو شمير کورنيو مخربينو او بيرونيو دښمنانو ته ددې زمينه برابره شوې ده چې زموږ د واحد، نه بيليدونکي او يو موټي تاريخي ملت د بيلا بيلو قومونو او د بيلا بيلو مذهبونو د پيروانو تر منځ درزونه واچوي او له دې لارې د افغانستان د بربادۍ او د سياسي موجوديت دله منځه وړلو له پاره کار وکړي، د نفوسو د تناسب د نماينده ګۍ په نامه يوه ډله او يا ديوه نژاد پيروان راولاړ شي او د سياسي سيادت د استحقاق دعوی وکړي، يا له ګډ وډۍ نه په استفادې سره نژادي او مذهبي ګروپونه دځان له پاره

ketabton.com - The Digital Library

په واك كښې دبرخې اخيستلو په غرض فيصدي وټاكي او دكلاشينكوف په زور يې تحقق وغواړي. په دې برخه كښې تر ټولو خطرناك هغه تشبثونه دي چې ځيني هغه هيوادونه يې كوي چې د افغانستان تاريخي دښمنان دي خو اوس د دوستۍ په جامه كښې موږ ته احصائيې خلق كوي او زموږ په هيواد او ملت كښې د داسې درزونو د رامنځ ته كولو په هڅه كښې دي چې زموږ د هيواد تاريخي موجوديت، ملي خپلواكي، ملي ګټې او ملي حيثيت متضرر كړي. زه دداسې هيوادونو د دښمنانه هلوځلو د ښودلو له پاره يوه وړه نمونه يادول غواړم:

په همداسې يوه هيواد كښې يو هيواد كښې يو چاپ شوی علمي كتاب چې د نړۍ د هيوادونو معرفي پكښې ده، د افغانستان د اوسيدونكو احصائيه داسې وركوي: د افغانستان خلك په ٪ ٦٠ پښتانه قومونه، په ٪ ٣٠ تاجيك، په ٪ ٥ اوزبك او په ٪ ٥ هزاره او نور دي، اوسيدونكي يې په عمده ډول مسلمان (اكثر سني) او لويې ژبې يې عبارت دي له پښتو، دري او اوزبكي څخه، ليكدوديې عربي دی. خو د همدې هيواد د سياست اداري چې بيا په افغانستان كښې د خپلو ناوړو غرضونو د پلي كولو په فكر كښې كيږي نو بيا په بل كتاب كښې د احصائيو په خلق كولو لاس پورې كوي او ليكي: د افغانستان اوسيدونكي په ٪ ٣٥ پښتانه، په ٪ ١٥ تاجك، په ٪ ٢٥ اهل تشيع او پاتې يې نور قومونه دي. ١٢

تاسې وګورئ چې تفاوت ده از كجا تا به كجاست؟ او ددې دښمنانو د غرض سترګې ښومره ړندې دي او څنګه غواړي چې دداسې احصائيو په رامنځته كولو سره د افغانستان ملي وحدت ته زيان واړوي او دا ميړنی او پردی شكن ملت د نورو جګړو په اورونو كښې راښكيل كړي.

نو موږ به په دې حساسه مرحله كښې د نړيوالو معيارونو له مخې، د ملګرو ملتو په مرستو وكړای شو داسې سراسري سرشميرنه وكړو چې واقعي احصائيې لاس ته راشي او د هغې نتايج به له يوې خوا بدګومانۍ او شكونه له منځه يوسي او د بهرنيو دښمنانو دسيسې او وسوسې به شنډې كړي او له بلې خوا به د همدې احصائيو په ډاډ تر هر څه وړاندې د خپل هيواد اجتماعي او سياسي اړا نه په يوه عادلانه سيستم جوړه كړو او ورسره به خپل اقتصادي او فرهنګي ټول پروګرامونه عيار كړو او د لوی خدای جل جلاله په مرسته به په افغانستان كښې يو داسې ملي اسلامي نظام ټينګ شي چې د واحد ملت د هيڅ قوم منسوبينو، د هيڅ مذهب پيروانو او د هيڅ سيمې اوسيدونكو ته به د هيڅ راز ګيلې ځای نه پريږدي او په بشپړه ملي لورينه به د ټول ملت له پاره كار كوي.

ketabton.com - The Digital Library

پنځم ګام

نوی ملکي او اداري ویش

په افغانستان کښې به په نړیوال معیار او نړیواله مرسته د شوې سرشمیرنې له مخې ټولې اتنیکي او نژادي، مذهبي او سیمه ییزې محاسبې او احصائیې تر لاسه شي او ددې احصائیو له مخې به هیواد داسې نوي اداري او ملکي ویش ته چمتو شي چې ددې ټولو احصائیو د نتایجو په نظر کښې نیولو سره به په هیواد کښې نوې ولایتونه او اولسوالۍ جوړې شي او ددې ویش له مخې به هر څوک، د هرې سیمې خلک، له هر قوم سره ۱۳
مربوط خلک، د هرې ژبې ویونکي خلك او د هر مذهب پیروان ددې جوګه شي چې په خپل ګډ او تاریخی هیواد کښې په عادلانه ډول خپل ټول فرهنګي، اقتصادي، سیاسي او اجتماعي حقوق تر لاسه کړي او د دولت هره اداره به د همدې احصائیو په بنا هرې-هرې سیمې ته خپل پروګرامونه جوړوي او دخلکو له اړتیاؤ او غوښتنو سره سم به یې عیار وي.

دلته دا هم د یادولو ده چې په افغانستان کښې د خپلواکۍ تر لاسه کیدلو وروسته د هیواد ملکي ویش په پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونوولاړ ؤ، تر مرکز پرته نور ولایتونه په نایب الحکومګیو یادیدل، په ۱۲۹۹ هـ ش (۱۹۲۰ ع.) کال هیواد د کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان په نامه ولایتونه درلودل او اعلی حکومتونه په مشرقي، جنوبي، فراه او په میمنه کښې وو. په ۱۳۰۹ هـ . ش. کال کښې د اورګون مستقل حکومت هم پرې ور زیات شو. په ۱۳۱۸-۱۳۱۹ کلونو کښې د هیواد په ملکي ویش کښې زیاتې لاسوهنې وشوې او په ټولو ولایتونو کښې لوی-لوی حکومتونه جوړ شول.

ketabton.com - The Digital Library

خو د هیواد په ملکي ویش کښې ډیر لوی بدلون په ۱۳٤۳ هـ ش کال کښې راغی او ټول هیواد په لاندې ۲۸ ولایتونو وویشل شو:

۱- بلخ د (٦) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۲- بغلان د (٤) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۳- سمنگان د (۲) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
٤- کندوز د (٤) اولسوالیو او یوې علاقدارۍ په لرلو سره.
٥- هرات د (۱۰) اولسوالیو په لرلو سره.
٦- بادغیس د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۷- نیمروز د (۳) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۸- فراه د (٤) اولسوالیو او (٥) علاقداریو په لرلو سره.
۹- کندهار د (۸) اولسوالیو او (٥) علاقداریو په لرلو سره.
۱۰- زابل د (٤) اولسوالیو او (٦) علاقداریو په لرلو سره.
۱۱- کابل د (۷) اولسوالیو او (۳) علاقداریو په لرلو سره.
۱۲- لوګر د (۲) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱۳- وردګ د (۳) اولسوالیو او (٤) علاقداریو په لرلو سره.
۱٤- پروان د (٦) اولسوالیو او (۷) علاقداریو په لرلو سره.
۱٥- کاپیسا د (۲) اولسوالیو او (۱۱) علاقداریو په لرلو سره.

ketabton.com - The Digital Library

۱۶- ننګرهار د (۶) اولسواليو او (۱۱) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۱۷- لغمان د (۲) اولسواليو او (۳) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۱۸- کونړ د (۶) اولسواليو او (۶) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۱۹- بدخشان د (۵) اولسواليو او (۷) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۰- جوزجان د (٤) اولسواليو او (۷) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۱- هلمند د (۷) اولسواليو او (۷) علاقداريو په لرلو سره.
۲۲- غور د (۵) اولسواليو او (۱) علاقداری پهٔ لرلو سره.
۲۳- روزګان د (۶) اولسواليو او (۳) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲٤- باميان د (۳) اولسواليو او (۲) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۵- غزني د (۶) اولسواليو او (۸) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۶- پکتيا د (۱۶) اولسواليو او (۱۵) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۷- فارياب د (٤) اولسواليو او (۷) علاقداريو پهٔ لرلو سره.
۲۸- تخار د (۶) اولسواليو او (۷)علاقداريو پهٔ لرلو سره.

خو کله چې همدا وخت پهٔ هيواد کښې د اولسي جرګې له پاره انتخابات وشول نو د انتخاباتو د قانون له مخې يوازې له هرې اولسوالۍ نه د يوهٔ نماينده د راټللو چانس ؤ او هغو ولايتونو چې ډيرې علاقدارۍ درلودې کهٔ څهٔ هم له اداري لحاظه خلکو ته سهولت ؤ خو له سياسي اړخه د علاقداريو اوسيدونکو د نماينده راليږلو حق نهٔ درلود او د زياتو علاقداريو درلودونکو ولايتونو ته زيات سياسي زيان واوښت.

ketabton.com - The Digital Library

په راوروسته کښې ځینې نور ولایتونه هم جوړ شول او ځینې علاقداری هم په اولسوالیو واوښتې خو له دې ټولو سره-سره عادلانه اداري او ملکي ویش منځ ته نهٔ دی راغلی.

دا ځل به د بې طرفه حکومت له خوا د. تر لاسه شویو احصائیو له مخې ولایتونه او خصوصاً اولسوالی په داسې ډول جوړیږي چې لومړنی زده-کړې بې تکلیفه د هغې سیمې د خلکو په ژبه کښې شي، اخبار-راډیو-تلویزیون په باوري فیصدي د خلکو د اوسیدونکو له پاره ددوی په ژبو نشرات وکړي، انکشافي پلانونه د سیمې د خلکو له اړتیاؤ سره سم عیار شي او له سیاسي اړخه د هیواد ټول خلك په اولسی جرگه، مشرانو جرگه او لویه جرگه کښې نمایندگان ولري. له قضایي اړخه به قاضیان د سیمې د خلکو له مذهبي غوښتنو سره سمې پریکړې کوي او په دې توگه به دا نوی اداري او ملکي ویش د خلکو له راز-راز غوښتنو سره سم او عادلانه وي.

ketabton.com - The Digital Library

شپږم گام

د قوانینو تسوید

د واړمن امنیت تر ټینګولو، د سراسري سرشمیرنې تر ترسره کولو او د نوي ملکي اداري ویش ترکولو وروسته به د بې طرفه مؤقت حکومت بل ګام د «اساسي قانون» او د ضروري «فرعي قوانینو» د تیارولو په لور وي.

حکومت به د اساسي قانون د تسوید له پاره یوه داسې کمیته ټاکي چې د نړیوالو حقوقو متخصصین، دا سلامي فقهې ماهرین او د افغاني ټولنې ټولنپوهان به پکښې راغونډوي، دوی به د هرې مادې په لیکلو کښې نړیوال قوانین، اسلامي اساسات اود افغانستان د ملت غوښتنې او شرایط په نظر کښې نیسي او له ګوندي، سمتي، نژادي او مذهبي تعصبونو نه د باندې به داساسي قانون د متن مسوده تیاروي او یو داسې قانون به جوړوي چې د تطبیق ساحه ولري او دافغانستان ملي او نړیوال حیثیت پکښې په ښه توګه تحلیدلی وي.

د اساسي قانون د تسوید تر څنګ ځینې ضروري فرعي قوانین هم باید د یوه هیأت له خوا تسوید شي، په دې قوانینو کښې د اوس له پاره ډیر مهم یې:

۱- دا حزابو قانون،
۲- د انتخاباتو قانون او
۳- دمطبوعاتو قانون دي.

ketabton.com - The Digital Library

۱- د احزابو قانون:

ددې قانون په باب دا هم د يادولو ده چې مو‌ږ تر اوسه په افغانستان کښې د احزابو نافذ قانون نه درلود او له همدې امله په افغانستان کښې احزاب قانوني نه دي او همدا به قانونه احزاب وو چې په تيرو اتلسو کلونو کښې يې افغانستان وران کړاو د قدرت د هوس او د مادي ګټو لپاره د افغانستان د ټولو ملي مصالحو خلاف دپرديو هيوادو غيرې ته ولويدل او ملی ګټې يې تر پښو لاندې کړې. که څه هم په هيواد کښې دا حزابو يو نا نافذ شوی قانون شته چې د شاهي دوران د دموکراسۍ په لسيزه کښې تسويد شوی ؤ خو نه هغه وخت او نه اوس زمو‌ږ د سياسي غوښتنو ځوابګوی ؤ. (ددې قانون د مسودې يو متن د ليکونکی په کتابتون کښې خوندي دی) همدا راز نجيب چې کوم د احزابو په نامه قانون راايستلی ؤ هغه نور ښکيلاکي اهداف درلودل او لکه څرنګه چې ددهٔ حکومت افغانانو ته قانونيت نه درلود همدا راز يې قانون هم رد او د ملي خپلواکۍ او ملی ګټو ضد ؤ. نو د احزابو د قانون نوې مسوده به داسې کسان کوي چې له حقوقي تخصص سره-سره په افغانستان کښې داحزابو په تاريخ او کړو وړو هم ښهٔ خبر وي او ژوره مطالعه پرې ولري. ۱۸

۲- د انتخاباتو قانون:

دا قانون په افغانستان کښې لومړی ځل په ۱۳۰۷ کال کښې جو‌ړ شوی ؤ خو د اماني حکومت د ړنګيدلو له امله عملي نه شو او بيا د نادر-شاه په وخت کښې په لږ تغيير نافذ او په هيواد کښې اولسي جرګه جوړه شوه. د دموکراسۍ په لسيزه کښې دا قانون په نوي بڼه راووت او د هغې له مخې د اولسي جرګې له پاره څو دورې انتخابات وشول او بيا د کودتايي حکومتونو له امله د انتخاباتو قانون له منځه ولاړ او د نجيب د وخت فرمايشي انتخاباتو هيڅ قانوني حيثيت نه درلود. د انتخاباتو د نوي قانون متن به ددې ټولو سوابقو په نظر کښې نيولو او د نوې سراسري

ketabton.com - The Digital Library

سرشمیرنې پهٔ اساس رامنځ ته شوي نوي ملکي او اداري ویش له مخې ترتیبیږي او داسې یو قانون بهٔ وي چې د افغانستان ټول ملت ته د برخې اخیستلو حق پکښې حاصل وي.

۳- د مطبوعاتو قانون:

موږ پهٔ خپل هیواد کښې د مطبوعاتو قوانین له ۱۳۰۳ کال راوروسته لرو چې وخت پهٔ وخت بدلونونه پکښې شوي خو پهٔ تیرو پنځلسو کلونو کښې پهٔ هیواد کښې د ننه مطبوعات د ملي پالیسی پر ځای د روسي پالیسی تابع وو او دکودتایي واکمنو د ظالمانه رژیم د بقا سندرې یې ویلې او له هیواد نه بهر مطبوعات دومره خوارهٔ وارهٔ وو چې د انارشیزم یوه ډیره ښه نمونه یې بللای شو، ځینې د رهبرانو پهٔ خدمت کښې وو او ددوی هره وینایې د کاڼي کرښه بلله او ځینې نور بیا فردي، شخصي او د هغه او دغه د منافعو له پاره وو او حتی نشراتو پهٔ ډیر جرأت د ملي کرکې د رامنځ ته کولو له پاره پهٔ خلاص مټ کار وکړ چې اغیز یې موږ د هیواد پهٔ تیرو درې نیم کلنو جګړو کښې ولید نو پهٔ دې ملحوظ به د مطبوعاتو قانون هم د انساني، اسلامي، اخلاقي او ملي ارزښتونو پهٔ نظر کښې نیولو سره تسوید او جوړیږي.

ددې قوانینو پهٔ تسوید سره بهٔ بې طرفه حکومت پهٔ هیواد کښې د قانوني اداري د جوړیدو پهٔ لور یو بل مهم ګام اخلي او پهٔ افغانستان کښې بهٔ د وحشت او بربریت پر ځای د قانونیت له پاره لاره هواروي.

ketabton.com - The Digital Library

اووم ګام

لويه جرګه

بې طرفه حکومت به د داړمن امنيت په رامنځ ته کولو سره په هيواد کښې د سياسي تنفس زمينه برابره کړي، د سراسري سر شميرنې په وسيله به په هيواد کښې دقيقې احصائيې تر لاسه کړي، د نوي ملکي اداري ويش په وسيله به انتخابي حوزې تثبيت کړي او دقوانينو د تسويد سره به د قانوني چلند مرحلو ته ورسيږي. ۲۰

اساسي قانون به تر تسويد وروسته د اولس نماينده ګان تصويبوي او د اولس د با صلاحيته نماينده ګانو د ټاکلو او راغونډولو يوازينۍ لاره لويه جرګه ده، لويه جرګه نه يوازې دا چې زموږ يوه ملي عنعنه ده بلکه زموږ داولس د زرګونو کلونو د سياسي تجربې نتيجه ده او همدا يوازينۍ تاريخي مقام دی چې د اولس برخليک ټاکي او د اولس د سياسي ژوندانه اړانه برابروي.

لويه جرګه له درې-درې نيم زره کلونو را په دې خوا زموږ په هيواد کښې يوه يوازينۍ سياسي مؤسسه ده چې د افغانستان ملت ته ورپيښې ستونځې، پرابلمونه او بن بستونه يې وخت په وخت له منځه وړي او دملت تر منځ يې د «ملي مصلحت» زمينه رامنځ ته کړې ده.

په اوسني افغانستان کښې ميشتو پخوانيو آريائيانو د خپلو شخړو د حل او دخپلو ټولنيزو چارو د سمون له پاره دوې جرګې درلودې، يوې جرګې چې لويه جرګه وه د ټول ملت په سطحه کار کاوه اوبلې جرګې محلي ستونځې هوارولې، همدا عنعنه زموږ په تاريخ کښې موږ ته په ميراث راپاتې شوه، په اتلسمه ميلادي پيړۍ کښې ميرويس نيکه او احمد شاه بابا پر هيواد باندې د پردو د تيريو سيورى د همدې لويو جرګو د لمر په رڼا

ketabton.com - The Digital Library

کبنې له هیواده لرې کړ او زموږ په آزادۍمین ملت خپلواکي یې تأمین او تضمین کړه.

په شلمه پیړۍ کبنې د دوو تباه کوونکو لویو جګړو له لنبونه زموږ هیواد د همدې لویو جرګو په تدبیر او پریکړه وژغورل شو او په هیواد کبنې له ۱۹۲۳ کال را په دیخوا داساسي قانون خبنته او بیایې دوام د همدې لویو جرګو د پریکړو محصول ؤ.

په هر صورت لویې جرګې په عملي توګه ثابته کړې چې زموږ د ټولنې دا ویاړمنه او اغیزمنه سیاسي مؤسسه زموږ د ملت په سیاسي ژوند کبنې لوی لاس لري او هر وخت ملت د تباهۍاو بربادۍ له کندې څخه رااېستلای شي.

کمونستان چې په ۱۳۵۷ کال کبنې د افغانستان پر سیاسی قدرت مسلط شول نو د روس دسیاسي ملاتړ په ډاډ یې ټولو ملي ارزښتونو ته لته ورکړه او د لویې جرګې او اولسي جرګې پر ځای یې د روسانو په تقلید پلار وطنې او مور وطنې جبهې جوړې کړې خو کله چې دافغانستان مؤمن او قهرمان ملت د خپل هوډمن پاڅون په وسیله کمونستي رژیم ته ژور او و ژونکي ټکانونه ورکړل نو له ډېره مجبوریته یې د قلابي او جعلي لویو جرګو په جوړولو لاس پورې کړ خو وخت تر وخت تیر ؤ او د ملت د قهر په څپو کبنې لاهو شول.

۲۱ اوس هم چې د اسلامي حکومت په نامهٔ له څلورو کلونو راهیسې کومه اداره جوړه شوې د ځان د اسلامي ثابتولو له پاره په درنو-درنو حلقي الفاظو پسې ګرځي او په دې ډله کبنې یې دلویې جرګې پر ځای هم د «اهل حل و عقد» نوم غوره کړ او خپل بریخي یې پکښې راټول کړل خو عملي نهٔ شوه او د یوې قانوني اداري د جوړېدو نتیجه پرې مرتبه نهٔ شوه نو له دې کبله به مؤقت حکومت مکلف وي چې د اساسي قانون د منلو له پاره لویه جرګه راوغواړي او ددې جرګې په ترکیب کبنې بهٔ د اهل حل و عقد پر خلاف پر دیني علماوو سربیره، قومي مشران، روشنفکران او هغه غازیان چې روس او د هغه مزدورانو ته یې ماته ورکړې هم برخه ولري او دا ټول بهٔ په ګډه د خپلو تجربو په رڼا کبنې دخپل ملت برخلیك ټاکي.

ketabton.com - The Digital Library

اتم گام

د قوانینو انفاذ

لویه جرگه به د نوي اساسي قانون په تصویبولو سره هیواد یو ځل بیا د قانون عادلانه غیرېږ ته واچوي چې د دولت مشر به دا قانون توشیح کوي، د عدل او قانون اداري به یې تعقیبوي، دولتي اداري به یې تعمیلوی او دځنگل روان قانون به پای ته رسیږي.

د اساسي قانون له نفاذ سره سم به د احزابو، انتخاباتو، مطبوعاتو او ځینې نور مهم قوانین د دولت د تقنیني فرامینو له مخی چلند ته لویږي او د افغاني ټولنې د ژوند ټولې ساحې به قانوني مسیر مومي.

د قوانینو انفاذ او حمایت به افغانانو ته موقع ورکړي چې په خپله خوښه د خپل هیواد له شرایطو سره سم په هیواد کښې د لومړي ځل لپاره قانوني احزاب تشکیل کړي او د ټوپکونو او توپونو تر ایښودلو وروسته په منطق او د خدمت په پروگرامونو سنبال ملت ته ور وړاندې شي او دانتخاباتو له پاره کمپاین پیل کړي.

همدا راز به د مطبوعاتو قانون د هیواد لیکوالانو، روشنفکرانو او پوهانو ته ددې موقع مساعده کړي چې د خپلو ملي گټو په نظر کښې نیولو سره قلم پورته اود کاغذ مخ ته څه وسپاري اود وروستیو اوولسوکلونو مطبوعاتي انارشي او د مطبوعاتو له لارې دپردو بادارانو خدمت جبیره کړي.

د قوانینو په انفاذ سره به د زور له لارې د واکمنی دعوې پای ته ورسیږي، زور گویي او د وسلو په زور پر خلکو ځان تپل به د نور په ټولنه کښې مردود او مطرود شي.

د قوانینو انفاذ به دولت ته د مشروع قدرت او اتوریتې د تعمیل زمینه مساعده کړي او د قوانینو انفاذ به ملت ته حق ورکړي چې د خپل ځان، دخپلو شتو، خپل حیثیت او بالاخره خپلو ملي حقوقو، شتمنیو او حیثیت د ساتلو له پاره مراجع وپیژني او له هغوی نه خپل حق او غوښتنې تر لاسه کړي.

ketabton.com - The Digital Library

نهم ګام

عمومي انتخابات

د افغانستان د عبوري او مؤقت حکومت يو ډير مهم کار به تر ټولو قانوني لارو هوارولو وروسته په ټول هيواد کښې د بې وېره، آزادانه، عادلانه او واقعي انتخاباتو ترسره کول وي.

د انتخاباتو د عادلانه قانون له مخې به هغه ټول افغانان چې قانوني سن يې پوره کړی وي په انتخاباتو کښې برخه اخلي، ښځې او نارينه به دواړه د خپل برخليك په ټاکلو کښې مساوي ونډه لري، د نفوسو تناسب به د يوې حوزې د وکالت ونډه جوړوي، د احزابو پر ځای به اشخاص چې ګوندي او هم آزاد شخصيتونه به وي کانديديږي. د عقيدې، ژبې، سيمې او نژاد اختلاف به د رايې په برخه کښې هيڅ اغيز نه لري او لکه د راغلي تعامل غوندې به يوازې جنايتکاران او له مدني حقوقو نه محروم شوي کسان حق نه لري چې په انتخاباتو کښې د کانديدونکي په حيث برخه واخلي او ملي امانت تر لاسه کړي.

د انتخاباتو څارنه به په بيروني سطحه د ملګرو ملتو او داسلامي هيوادو د کنفرانس د هيأتونو له خوا کيږي، د انتخاباتو چارې به د پوهنې او قضا منسوبين پرمخ بيايي او امنيتي چارې به يې د دفاع او داخلې وزارتونو هيأتونه چې پخوا به په ملي سطح جوړ شوي وي، ترسره کوي.

انتخابات به سري، آزاد او بې له جبر او اکراه تر سره کيږي او وسله وال ځواکونه به حق نه لري چې د انتخاباتو په ساحه کښې ورګډ او يا څوک تهديد او تخويف کړي.

د داسې بې وېره او عادلانه انتخاباتو له لارې به د اولس نمايندګان چاڼ او په ګران هيواد افغانستان کښې به د يوه قانوني او عادلانه حکومت د جوړولو منزل را لنډ شي.

ketabton.com - The Digital Library

نتیجه

منتخب حکومت

پهٔ افغانستان کښې بهٔ د بې طرفه مؤقت حکومت راتلل پهٔ لومړي قدم کښې د بې امنۍ د مخ نیولو او د بې طرفه لښکر او پولیسو پهٔ رامنځ ته کولو سره ډاډمن امنیت ټینګ کړي او بیا بهٔ ګام پهٔ ګام د سراسري سرشمیرنې، نوي ملکي اداري ویش، د قوانینو جوړولو، لویې جرګې رابللو، دقوانینو د انفاذ او بیا د عمومي انتخاباتو د کولو له لارې د یوهٔ منتخب حکومت جوړیدلو ته لاره هواره کړي او پهٔ دې وسیله بهٔ افغانستان وکړای شي چې د یوهٔ قانوني او مشروع حکومت څښتن شي.

منتخب حکومت بهٔ د عمومي پارلماني انتخاباتو پهٔ نتیجه کښې د بریالي ګوند له خوا جوړیږي او اپوزیشن بهٔ د قانون پهٔ چوکاټ کښې منطقي مخالفت ورسره کوي. د اقتدار لیونۍ جګړه بهٔ پای ته رسیږي او د وسله والي مسابقې او برترۍ غوښتلو هڅې بهٔ د تل له پاره ختمیږي. پهٔ پارلماني شخړو کښې بهٔ د اولس لپاره د جګړو خطر نهٔ وي او حکومت او اپوزیشن بهٔ پهٔ ګډه هڅه کوي چې د اولس د هوسایۍ او سوکالۍ له پاره ګامونه واخلي او پروګرامونه جوړ کړي.

پهٔ افغانستان کښې بهٔ دمنتخب حکومت پهٔ رامنځ ته کیدو سره د افغانستان اساسي قانون او نور فرعي قوانین د دولت او حکومت

ketabton.com - The Digital Library

صلاحیتونه، وظایف، د کار طرز او د انتخاب ډول ټاکي او د ټولو شخړو د حل لارې به د قانوني بهير له لارې تر سره کيږي.

په دې ترتيب که په افغانستان کښې د قانوني اداري د جوړولو په لور پورتني ګامونه وانه خيستل شي نو په هيواد کښې به له بلې هرې لارې څخه د يوه قانوني، ملي او دخلکو د نماينده حکومت د جوړيدو هڅې بې نتيجې وي او د اقتدار ناولې او خونړۍ جګړې به دوامدارې شي او هغه فاتح ملت به چې د شوروي غونډې نړيوال طاقت يې رانسکور کړی په دې بې سره اور کښې پوخ او مضمحل شي.

په دې حساسه مرحله کښې ټول افغانان د نړۍ په هر ګوټ کښې چې اوسيږي، مکلفيت لري چې دخپل هيواد د نجات له پاره لاسونه سره يو کړي، واحد اقدام وکړي، د نړيوالو ټولنو مرسته وغواړي او په خپل ګران هيواد کښې د يوې قانوني اداري د ټينګولو لپاره ګډه هڅه وکړي او په هيواد کښې د يوه قانوني او منتخب حکومت د رامنځ ته کولو له پاره لاره هواره کړي.

و ما علينا الا البلاغ!

ketabton.com - The Digital Library

۲

د افغانستان د بشر د حقوقو اعلاميه

ketabton.com - The Digital Library

یادښت

دافغانستان د بشر د حقوقو د اعلامیې طرح ما په ۱۳۷٤ / ۱۹۹۵ کال په افغانستان کښې د بشر د حقوقو سمینار له پاره چې د CCA—
له خوا جوړ شوی ؤ لیکلې وه چې د سمینار ګډون کوونکو په یوه خوله تأیید او د سمینار له خوا تصویب کړه، دا دې دا طرح د نورو افغانانو مخې
ته هم ږدم او هم ددې له پاره چې په افغانستان کښې د بشر د حقوقو تاریخي څیره روښانه شوې وې د بشر د حقوقو د تثبیت او تأمین منابع مې۔
هم د مقدمې او مدخل په توګه په لنډ ډول ورسره څېرلي دي او له دې طرحې سره یې وړاندې کوم!

پهٔ مینه

ح - رفیع

ketabton.com - The Digital Library

پهٔ افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتثبیت او تأمین منابع

او

«دافغانستان دبشر دحقوقو غوښتنلیك»

پهٔ افغانستان کښې دبشر دطبیعي، مدني او سیاسي حقوقو سیر دتاریخ ډیرو لیرې پوړیو ته رسیږي او دهغو بشري حقوقو بیلابیلې برخې چې نن پهٔ نړۍ کښې داساسي حقوقو پهٔ توګه مطرح دي وخت پهٔ وخت پهٔ نظر کښې وې او دتاریخ پهٔ مسیر کښې یې دتثبیت او تأمین نخښې راپاتې دي.

پهٔ عمومي توګه دافغانستان پهٔ تاریخي ژوند کښې دبشر دحقوقو دتعیین، تثبیت، تأمین او تضمین منابع پهٔ څلورو برخو کښې مطالعه کولای شو:

١- افغاني عنعنه.

٢- اسلامي احکام.

٣- اساسي قوانین.

٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه.

چې لاندې پهٔ لنډیز پرې غږیږو:

ketabton.com - The Digital Library

۱- افغاني عنعنه:

هغه څه چې موږ نن افغاني عنعنه ورته ويلای شو اساساً دآريانا په لرغوني تاريخي غيره کښې بنيادګزاري شوې او دتاريخ له ډيرو ليری پوړيو نه يې زموږ په هيواد کښې دبشري حقوقو او ټولنيز ژوند اساسات ټاکلي دي او موږ دا عنعنه په دوو تاريخي او کلتوري برخو کښې مطالعه کولای شو:

الف) تاريخي بڼه:

دافغاني عنعنې په تاريخي برخه کښې دبشر دحقوقو مطالعه ددرې څلور زرو کلونو شا او خوا زمانې نه راپيلولای شو، دآريانا ويدي دوره تر تاريخ وړاندې او تاريخي دورې تر منځ يوه بله دوره ده چې مؤرخين نيمه تاريخي دوره ورته وايي (۱) په همدې وخت کښې دټولنې پوهان او هوښياران دويد نامعلوم سرودونه راپيلوي او تر هر څه وړاندې همدا سرودونه دي چې خلك پوهې او زده کړې ته رابولي او دټولنې داوسيدونکو تر منځ دټولنيزو آدابو او حقوقو دمراعات لارښوونې کوي چې ورپسې معلوم سرودونه هم همدا لاره پالي او دبشري حقوقو پولې او حدود ټاکي (۲).

په لرغوني آريايي ټولنه کښې دمشرتابه حق دلياقت او کفايت له مخې تثبيتيده، دې حق طبيعي مراحل درلودل او په همهغه کوچيانۍ دوره کښې چې لاښاري ژوند نه ؤ پيل شوی دمشرتابه مراتب ټاکلی وو له کورنۍ پيليدل او دټولنې تر واحد تشکل پورې رسيدل،دټولنې دتشکل لومړۍ کړۍ کورنۍ وه، پلاردخوراك دتهيه کولو او مور دهغه دمساوي او عادلانه رسولو مسؤوله وه، دې تشکل ته «کولا» (کهول) ويل کيدل، ورپسې تشکل «ګوترا»نوميده، په دې کښې به دقبيلي هغه کورونه رايو ځای وو چې ګډ «آغيل» (شپول) به يې درلود او څاروي به يې په ګډه پکښې درول، د«ګوترا» مشر به دټولو په خوښه ټاکل کيده، ورپسې «ګوشتي» وه او هغه ګڼ ګوتراګان به پکښې راغونډ وو چې ګډه ورشو او څر ځای يې درلود، دې به هم يو انتخابي مشر درلود، دګوشتيو له مجموعې نه بيا «ګرامه» جوړيده او ددې به هم يو انتخابي مشر ؤ چې موږ يې نن ديوې اولسوالۍ اندول بللای شو او دا به دځو څر ځايونو دمجموعې نه جوړه شوې وه.دا دومره پوخ تشکل ؤ چې تر اوسه دګرام کلمه زموږ دهيواد په ډيرو

ketabton.com - The Digital Library

مکاني نومونو کښې شته لکه بګرام چې اوس هم یوه اولسوالۍ ده او داسې نور، ورپسې د«ویسه» یا «دیسه» تشکیل ؤ چې دخو ګرامو خلك به پکښې راټول وو چې له اوسني ولایت سره یې ورته بللای شو، «دیس» (٣) یا «ویس» به هم یوانتخابي مشر درلوده ددې تشکل دهرم په سر کښې د«جانا» په نامه وروستنی تشکل ؤ چې دیوې ورې پاچهي حیثیت یې درلود او مشر ته به یې چې خلکو ټاکلی ؤ راجان وایه، (٤) دا دآریانا دمالدارۍ او کوچیاني دورې تشکیلات وو چې له همدې تشکل سره به یې دژمي او اوړي لیږدیدنې درلودې چې بیا وروسته دښارونو او ثابتو مرکزونو په جوړېدلو سره دمشرتابه ساحه نوره هم پراخه شوه او دانتخاب حق تر یوه حده پکښې وساتل شو.

په سیاسي حق کښې دخلکو دبنه ګډون او تمثیل په خاطر دوی دوې عنعنوي جرګې هم درلودې چې یوه «سبها» او بله «سمیتی» نومیده، سبها به دکلي او سیمې ورې پیښې فیصله کولې او ځانګړې ټاکلې خونه یې درلوده، په دې جرګه کښې به سنځو هم برخه اخیسته او تردې بره د«سمیتی» په نامه دلویانو جرګه وه چې مشران به پکښې راغونډیدل، دهیواد په سطحه پیښې به یې پکښې فیصله کولې او پاچا به هم پکښې ټاکل کیده (٥).

په آریایي ټولنه کښې له دې کبله چې داولادونو درلودلو زیات ارزښت درلود اودیرغلګرو مقابلې ته دځوانانو ضرورت ؤ نوهلك او جینی تر پنځلس کلنی وروسته مکلف وو چې ودونه وکړي، هلکانو او نجونو به معمولا د«سامانه» په میله کښې سره خوښول، په واده کښې لومړی شرط دهلك او جینی خوښه وه ورپسې به دکورني رضایت هم ورسره ؤ چې دخاصو دودونو په ترځ کښې ودونه ترسره شي. (٦)

طبقي په حاد شکل په ټولنه کښې مطرح نه وې، دمسلك په لحاظ که طبقات وو هم ګډ کار یې کاوه (٧) دغلامی دوره په هغه شکل چې په اروپا کښې وه او غلامان به له ځمکې سره خرڅیدل دلته مطرح نه وه.

ریشیانو چې دټولنې پوهه طبقه وه خاص درناوی درلود او ځوانانو زده کړې ته که څه هم شفاهي وه ارزښت ورکاوه او دریشیانو ویناوې یې چې انساني درسونه یې درلودل په مینه اوریدلې. (٨)

په اوستایي دوره کښې چې بلخ دلوړو بیرغونو دښار په توګه دیوې ځواکمنې واکمنۍ مرکز ؤ او زردشت د«ښه مننه، ښه وینه او ښه کړنه» تر

ketabton.com - The Digital Library

درې ګونو اصولو لاندې د «اهورا مزدا» په لمانځنه ولاړ دتوحید دین رامنځ ته کړ دخپلو تعلیماتو په رڼا کښې یې بشري حقوق نور هم روښانه کړل او خلك یې دیوې صالحې او سالمې ټولنې جوړولو او ساتلو ته راوبلل (۹) تر هغې را وروسته نورو ادیانو، عقایدو او مسالکو هم په خپل، خپل وار ددې هیواد ټولنې ته خپل اصول او لارښوونې وړاندې کړل چې دبشري حقوقو دګڼو اړخونو دتأمین او تضمین شرایط پکښې نغښتې وو.

ب- کلتوري بنه:

په افغانستان کښې دټولنې دتنظیم او دبشري حقوقو دتثبیت او تأمین دې تاریخي عنعنې داسې کلتوري بنه هم خپله کړه چې لا تر اوسه هم په یو شمیر افغاني قبایلو کښې په شدت او حدت موجوده او تردې حده حاکمه ده چې حتی دتاریخ په اوږدو کښې زموږ حکومتونه اړ شوي چې همدې کلتوري عنعنې ته مراجعه وکړي او خپل پرابلمونه او ورپیښ مشکلات پرې حل کړي،له دې ډلې نه یوه هم لویه جرګه ده چې لا اوس هم دمشکلاتو دحل یوه ښه لاره بلله کیږي (۱۰).

دافغاني عنعنې کلتوري بڼه ځکه دوامداره پاتې شوې چې له یوې خوا زموږ ټولنه لا تر اوسه هم قبایلي ټولنه ده او حکومتونو په تامه معنی تسلط نه پرې درلود نو ځکه دوی دخپل ټولنیز ژوند دتنظیم له پاره دا عنعنه ژوندی ساتلې ده او له بلې خوا ددې عنعنې کودونه دعملي تجربو له مخې تثبیت شوي او سره له دې چې شفاهي دي او دلیکلي قانون بڼه نه لري څو تطبیقي او عملي اړخ یې ډیر پیاوړی او اوسپنیز جزایي نظام یې تر شا ولاړ دی، ددې عنعنې له مخې ټاکل شوې جزاګانې قاطعې، نه بدلیدونکې او درشوت او واسطې له اغیزنه وتلې دي. په افغاني عنعنه کښې دانسان ژوند دومره مهم دی چې جرګه حتی دقتل په بدل کښې هم دقتل پریکړه نه کوي بلکه په قاتل او مجرم داسې ملاماتوونکی اقتصادي بار ږدي چې په دې نسبتاً فقیره ټولنه کښې بل څوك ددې بار له واره ورته جرم ته زړه نه شي ښه کولای او هم دا عنعنه دښمنې دخپښیو په کولو سره له منځه وړي او په ټولنه کښې یوه نوې روحیه رامنځ ته کوي (۱۱).

په دې توګه افغاني عنعنه هم له تاریخي او هم له کلتوري اړخه ددې ټولنی دافرادو دحقوقو په ټاکنه او ساتنه کښې یوه اغیزمنه او عملي لار

ketabton.com - The Digital Library

وه او خصوصاً دجرګې او مسلات، جمهوري لاره پهٔ ښه توګه پکښې ښکاره او څرګنده وه.

۲- اسلامي احکام:

دافغانستان پهٔ خراساني دوره کښې دې هیواد ته داسلام دمقدس دین پهٔ راتللو او دخلکو له خوا ددې سپیڅلي دین پهٔ منلو سره دټولنې دحقوقي نظام دټینګښت له پاره اسلامي احکام ددوهمې منبع پهٔ توګه دخلکو دحقوقو دتأمین له پاره رامنځ ته شول.

داسلام مقدس دین چې یو بشپړ دین دی او دانساني ټولنې دنیوي او اخروي چارې، عبادات او معاملات ټول یې تر پوښښ لاندې دي، پهٔ قرآنی آیاتو، نبوي احادیثو او فقهي متونو کښې دټولنې داوسیدونکو ټول حقوق ټاکلي او د: «آیت، حدیث، اجماع او قیاس» دڅلور ګونو سندونو له مخې دهغې چوکاټ بندي کیږي او زموږ پهٔ ټولنه کښې چې حکومتونو معمولاً شرعي محاکم پرانیستي وو اصولاً دتطبیق وړ وو چې دا حقوق پخوا نیو پاچایانو قسماً دفتاوو پهٔ بڼه تنظیمول.

پهٔ اسلام کښې دژوند کولو حق دیوانسان داسې مسلم حق دی چې هیچا ته اجازه نشته چې هغه ترې واخلي، دمطلق انسان دوژلو پهٔ باب قرآن فرمایي:

«من قتل نفساً بغیر نفس او فسادٍ فی الارض فکانما قتل الناس جمیعاً و من احیاها فکانما احیا الناس جمیعاً» (۱۲).

ژباړه:

«کهٔ څوک یو نفس بې له نفسه (بې بدله) او یا پهٔ ځمکه کښې تر فساد کولو پرته، ووژني نو ګواکې ټول خلك یې وژلي دي او چاچې دغه (یو نفس) ژوندی کړ (دژوند ددوام سبب یې شو) نولکه ټول خلك یې چې ژوندي کړي وي.»

او دمسلمان دقتل پهٔ برخه کښې حکم کوي:

ketabton.com - The Digital Library

«ومن یقتل مؤمنا متعمداً فجزائه جهنم خالداً فیها» (۱۳).

ژباړه :

«څوك چې یو مؤمن قصداً ووژني جزا یې جهنم ده چې تل به پکښې وي.»

اسلام تبعیضونه غندي او انسان له یوه اصله او نسله بولي، قرآن حکیم فرمایی:

«یا ایهاالناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحدةٍ و خلق منها زوجها و بث منهما رجالاً کثیراً و نساءً» (١٤).

ژباړه:

«ای خلکو! (تل) له خپل خدایه ووېرېږئ هغه چې تاسې یې له یوه نفسه (آدم علیه السلام) څخه پیدا کړئ او له هغه څخه یې ددهٔ جوړه (بي‌بي حواء) پیدا کړه او له دوی دواړو نه یې ډیر سړي او ښځې خوارهٔ کړل».

او پهٔ بل مبارك آیت کښې دانسانانو پهٔ قومونو او قبیلو کښې ویشل یوازې ددوی دسره پیژندل کیدلو له پاره بولي او بس:

«یا ایهاالناس انا خلقنکم من ذکرو انثی و جعلناکم شعوباً و قبایل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم» (١٥)

ژباړه:

«ای خلکو! تاسو ما پیدا کړي یاست له یوهٔ سړي او یوې ښځې څخه او ګرځولي مې یئ څانګې او قبیلې چې سره وپیژندل شئ، پهٔ تحقیق ستاسو ډیر ښهٔ ستاسو متقي او نیکوکار دی».

او همدا راز پهٔ یوهٔ بل مبارك آیت کښې دخلکو دژبو او رنګونو اختلاف دخدای نخښې ګڼي:

«و من آیاته خلق السموت والارض و اختلاف السنتکم و الوانکم» (١٦).

ژباړه:

«دلوی خدای له نخښو څخه داسمانونو او ځمکې جوړښت او ستاسو دژبو او رنګونو توپیر دی».

ketabton.com - The Digital Library

چې په ټولو کښې یوازې هغو چاته تفوق او برتري حاصله ده چې ښه کارونه کوي او د ټولنې له پاره ګټور وي.
او بالاخره د «**ولقد کرمنا بنی آدم**» (۱۷) په مبارك آیت سره انسان ته لوی خدای برتري، ښه والی، کرامت او خاص ارزښت ورکړی دی.

اسلام ټول انسانان دیوهٔ پلار او مور اولاده او سره مساوي ګڼي :
«**خلقکم من نفس واحدة**» (۱۸) نارینه او ښځه یو دبل لباس بولي: «**هن لباس لکم و انتم لباس لهن**» (۱۹) او ټولو نارینه ؤ او ښځو ته دښو کارونو او نیکو عملونو دکولو توصیه کوی.

لوی خدای دمعلم اول په توګه آدم علیه السلام ته ټول نومونه ورښيي: «**وعلم آدم الاسماء کلها**» (۲۰)، خپل رسولان دخلکو لارښوونې ته رالیږي: «**هوالذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق**» (۲۱) په «قلم» سوګند خوري: «**ن. والقلم و ما یسطرون**» (۲۲) او انسان ته په قلم علم ورښيي: «**اقرأ و ربک الاکرم الذی علم بالقم**» (۲۳) او بالاخره داسلام لوی پیغمبر دعلم زده کړه د هر مسلمان نارینه او ښځې فریضه ګڼي : «**طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة**» (۲٤) او دعلم دزده کړې له پاره لیرې ملکونو ته دسفر توصیه ورته کوي. ۳۵

اسلام چا ته اجازه نهٔ ورکوي چې دچا کور ته بې اجازې ننوزي او یا دچا دکور په حریم تیری وکړي: «**فان لم تجدوا فیها احداً فلا تدخلوا حتی یؤذن لکم**» (۲۵).

همدا راز اسلام دبیان آزادی ته او دحقایقو معلومولو ته زیات ارزښت ورکوي او دافواهاتو په ګردونو کښې دحقایقو دلټولو توصیه کوي:
«**یا ایهاالذین آمنوا ان جائکم فاسق بنبإ فتبینوا ان تصیبوا قوماً بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین**» (۲٦) او دجابر حاکم په وړاندې حق ویل جهاد بولي: «**سئل رسول الله صلی الله علیه وسلم، ای الجهاد افضل؟ قال: کلمة الحق عند سلطان جائر**» (۲۷) اسلام شوری او مشوری ته په خاص اهمیت قایل دی: «**وامرهم شوری بینهم**» (۲۸) «**وشاورهم فی الامر**» (۲۹)، پیغمبران یې دخلکو له منځه را ایستلي: «**کما ارسلنا فیکم رسولاً منکم یتلوا علیکم آیاتنا**» (۳۰)، «**و ما ارسلنا من رسول الابلسان**

ketabton.com - The Digital Library

قومه ليبين لهم» (۳۱) او اولی الامر دخلکو له منځه راوتلي بولي او د «منکم» په تعبير څرګندوي چې د خلکو له منځه او دخلکو دخوښې دې وي: «**اطيعو الله و اطيعوا الرسول و اولى الامر منکم**» (۳۲).

داسلام سپيڅلی دين ښه او بده لار انسان ته ښيی او ددين په منلو کښې زور نه کوي: «**لا اکراه فى الدين قدتبين الرشد من الغى**» (۳۳) دمسافرت او اقامت آزادي ده: «**الم تکن ارض الله واسعة فتهاجروا فيها**» (۳٤) او هغه ټول بشري حقوق چی نن مطرح دی اسلام په خپلو احکامو کښې ځای کړي دي.

۳- دافغانستان اساسي قوانين:

په روانه پيړۍ کښې چې دبشر حقوقو جهاني ښه غوره کړه او دخلکو مبارزو په نړۍ کښې ملي حکومتونه رامنځ ته کړل او استبدادی حکومتونه په مشروطه او جمهوري واوښتل او دټولنې دتنظيم له پاره اساسي قوانين جوړ او نافذ شول، افغانستان هم له دې بهير نه ليری پاتې نه شو او په ۱۹۱۹ کال کښې يې دخپلواکۍ تر ترلاسه کولو وروسته په قانون ولاړ مشروطه حکومت وموند او دې حکومت دلومړی ځل له پاره په ۱۹۲۳ کال کښې اساسی نظامنامه جوړه او نافذه کړه او په هغې کښې يې دافغانستان داتباعو عمومي حقوق له اتې تر ۲٤ مې مادې پورې په ګوته کړل او دخلکو دالاندې حقوق يې پکښې تعيين او تثبيت کړل:

- دافغانستان ټول اوسيدونکي بې له مذهبي او طبقاتي تبعيضه دافغانستان اتباع ګڼل کيږي.
- دهيواد ټول خلك فردي آزادي لري او دنورو پر فردي آزاديو تيری نه شي کولای.
- فردي حريت له هر ډول تيري نه خوندي دی، هيڅوك دمحکمې او قانون له حکمه پرته بندي کيدای او تر جزا لاندې راتلای نه شي، غلامي لغوه ده هيڅوك نه شي کولای بل کس دغلام او مريي په توګه وساتي.

ketabton.com - The Digital Library

- دافغانستان دولت او اتباع حق لري چې ورځپاڼې او خپرونې وکړي خو خارجي نشرات ددولت له خوا کنټرولیږي.
- دافغانستان اوسیدنکي دتجارتي، صناعتي او زراعتي شرکتونو دجوړولو حق لري.
- دافغانستان ټول خلك په فردي او ډله ایزه توګه ددولت ټولو مقاماتو ته دخپل حق دغوښتلو له پاره مراجعه کولای شي.
- دافغانستان ټول خلك دوړیا زده کړې حق لري، سبوونځي ددولت له خوا اداره کیږي، غیر مسلم اقلیتونه په خپلو دیني زده کړو کښې آزاد او لومړنۍ زده کړې اجباري دي.
- دافغانستان ټول اوسیدونکي ددولتي قوانینو او شریعت په وړاندې مساوي حقوق لري.
- دافغانستان ټول اتباع دخپل استعداد او ددولت له اړتیا سره سم په ملکي ادارو کښې دکار کولو حق لري.
- په افغانستان کښې دټولو خلکو نغدي او جنسي شتمنۍ خوندي دي، دولت په زور دچا ملکیت نه شي غصبولی.
- دافغانستان دټولو اوسیدونکو استوګنځي داحترام وړ دي، هیڅ دولتي او غیر دولتي افراد دقانون تر حکم پرته دچا کورته بې اجازې نه شي ورننوتلای. ۳۷
- په عدلي محکمو کښې ټولې پیسې او دعواګانې دشریعت او قوانینو له مخې فیصله کیږي.
- دچا دمال مصادره کول او پر هغه اجباري کار کول بیخي منع دي.
- دهر ډول شکنجو ورکول منع دي (۳۵).

د ۱۹۳۰ کال اساسي قانون هم دالفاظو او کله هم دمفاهیمو په تغییر دافغانستان خلکو ته پورتني حقوق ومنل (۳۶).

دهیواد د ۱۹٦٤ کال اساسي قانون پورتني حقوق یو ځل بیا تثبیت کړل او یو څه زیاتونې او څرګندونې یې پکښې وکړې، جرم یې شخصي کار وبالهٔ او نور چاته سرایت نه کوي. دانسان تعذیب یې حتی دحقایقو دکشف په لاره کښې هم رواو نه بالهٔ او په زور اخیستل شوی اقرار یې بې اعتباره وګڼه، په محکمه کښې دمدافع وکیل درلودل دمتهم دیو حق په توګه ومنل شول، پورورېتوب دآزادۍ دمحدودیت سبب نه ګرځي، په هیواد

ketabton.com - The Digital Library

کښې دننه او له هیواد نه بهر د افغانانو تبعید بند شو، افغانان خارجي دولت ته په تورن کیدو نه سپارل کیږي، دمخابراتو محرمیت تضمین شو، دبیان آزادي ومنل شوه البته راډیو او تلویزیون ددولت ماکیت وګڼل شول، دقانون له مخې افغانانو ته دګ... جریدو احازه ورکړه شوه، دناروغیو مخنیوی او تداوي ددولت وظیفه وګڼله شوه او کار دهر افغان فرض او حق وبلل شو. (۳۷)

٤- دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه:

په افغانستان کښې دبشر دحقوقو دخوندي کولو څلورمه منبع دبشر دحقوقو نړیواله اعلامیه ده چې د ۱۹٤۸ کال ددسمبر په ۱۰ نیته دملګرو ملتو دعمومي ټولنې له خوا تصویب او ومنله شوه او افغانستان دملګرو ملتو دیوه وفادار غړي په توګه همغه دتصویب په ورځ هغه ومنله او په هیواد کښې یې متنونه دهیواد په رسمی ژبو خپاره شول.

دبشر دحقوقو اعلامیه چې دنړۍ دبیلابیلو هیوادونو دعنعنو، عقایدو، ادیانو او تعاملاتو په نظر کښې نیولو سره جوړه شوې وه، د افغانانو له پاره هم مأنوسه وه ځکه دوی تردې وړاندې دخپلې عنعنې، اسلامي احکامو او اساسي قوانینو له مخې دا حقوق تر ډیره حده پیژندل او ورته آشنا وو.

دې اعلامیې په خپلو دیرش ګونو مادو کښې دبشر د سیاسي، اجتماعي او اقتصادي حقوقو بیلا بیل اړخونه وځیړل، تعیین یې کړل او غړیو هیوادونو یې له منلو سره دهغو دتطبیق مکلفیت وموند.

دې اعلامیې له لومړۍ تر څلورمې مادې دبشر ټول افراد آزاد او دحیثیت او حقوقو له پلوه برابر وګڼل، هر راز تبعیض یې رد کړ، هر څوک یې دژوند، امنیت او آزادۍ مستحق وبلل او غلامي یې لغوه وګڼله.

له پنځمې تر یوو لسمې مادې پورې یې هر ډول شکنجه او مجازات رد کړل، دهر چا حقوقي شخصیت یې تثبیت کړ، ټول یې دقانون په وړاندې

ketabton.com - The Digital Library

برابر وبلل، دانسان پر حقوقو دبلوسې پهٔ صورت کښې نومونړي ته آزادو محکمو ته دمراجعې حق ورکړ شو، په خپل سر توقيف او تبعيد رد شو او تور جرم ونهٔ ګڼل شو.

له دوولسمې تر شپاړسمې مادې پورې دکور او ليکونو محرميت، دهيواد پهٔ هره برخه کې دآزاد ژوند کولو يا دهيواد پريښودلو او يا پهٔ بل هيواد کښې د پناه اخيستلو حق، دتابعيت دټاکلو او دوادهٔ کولو حق، تثبيتيږي.

اعلاميه له ۱۷ تر ۲۱ مادې پورې دفردي او اجتماعي ملکيت حق، دفکر، وجدان او مذهب دآزادی حق، دعقيدې، بيان او سوله ايزو ډلو دجوړولو حق، او دهيواد پهٔ اداره کښې دمستقيمې او غير مستقيمې برخې اخيستلو حق وټاکل.

له ۲۲ تر ۲۵ مادې پورې دټولنې هر غړي ته داقتصادي، اجتماعي او فرهنګي حقوقو تر لاسه کول ټاکل شوي او پهٔ ګوته شوې چې دټولنې هر غړی دکار، استراحت او تفريح او دځان او کورنۍ دروغتيا او رفاه حق لري.

پهٔ ۲٦ او ۲۷ مادو کښې دښوونې او روزنې او دخپل هيواد پهٔ فرهنګي او هنري چارو کښې دګډون حق راغلی دی.

پهٔ ۲۸ او ۲۹ مادو کښې هر چا ته حق ورکړل شوی داسې نظام وغواړي چې دا آزادۍ خوندي او دداسې ټولنې پهٔ وړاندې مسؤوليت لري چې دا حقوق او وجايب عملي کړای شي.

داعلامیې وروستنۍ يا ديرشمه ماده ښرګندوي چې ددې اعلاميې هيڅ يوه ماده هم بايد داسې تفسير نهٔ شي چې کوم دولت، يا ډلې او يا فرد ته حق ورکړي چې دهغې له مخې پهٔ اعلاميه کښې يادې شوې آزادۍ يا لهٔ منځه يوسي او يايې دله منځه وړلو هڅه وکړي (۳۸).

پهٔ دې ترتيب مورږ پهٔ خپل هيواد افغانستان کښې دبشر دحقوقو دتعيين، تثبيت، تأمين او تضمين له پاره بيلا بيل لاسوندونه درلودل چې کهٔ څهٔ هم دټولنې دپسماندګۍ، دحکومتونو دغير ملي توب او دبهرنيو عواملو له امله لکه څنګه چې لازمه وه او لکه څنګه چې پورتنيوځلوړګونو منابعو ټاکلې وه پهٔ افغانستان کښې دبشر حقوق ټول نهٔ وو تضمين اوتطبيق شوي خو بيا هم تر ډيره حده بنيادي حقوق منل شوي او تطبيق شوي وو او ددې زمينه وه چې يو افغان لږ تر لږه خپل دا حقوق وغواړي.

ketabton.com - The Digital Library

له بده مرغه پهٔ وروستيو دوو لسيزو کښې دبشر دا ټول ټاکل شوي حقوق پهٔ يوهٔ نهٔ يوهٔ ډول تر پښو لاندې شول او دا ټول افغاني، اسلامي او انساني موازين تر تيري لاندې راغلل چې بايد بيرته احياء او له ټولو ممکنو لارو نه تأمين او تضمين شي.

اوس چې دافغانانو ټول حقوق پهٔ ملی او نړيواله سطحه تر پښو لاندې شوي نو داوسنيو شرايطو، حالاتو او امکاناتو پهٔ رڼا او ديادو شوو بشري منابعو پهٔ نظر کښې نيولو سره دافغانانو له پاره بايد دحقوقو يونوی غوښتنليک جوړ کړو، داسې غوښتنليک چې ددوی حقوق پکښې ګام پهٔ ګام وغوښتل شي، له اهم نه دمهم پهٔ لور ګامونه واخلو، له بنيادي حقوقو نه مدني او له ضروري حقوقو نه لوکسو حقوقو ته ورسيږو، زهٔ بسم الله کوم او د افغانانو له پاره «دافغانستان دبشري حقوقو غوښتنليک» جوړوم او ستاسو دې لويې غونډې ته يې وړاندې کوم.

ketabton.com - The Digital Library

د افغانستان د بشر د حقوقو غوښتنليك

سريزه :

په تيرو دوولسيزو کښې دافغانستان دخلکو هغه ټول بشري حقوق چې دملي عنعنې، اسلامي احکامو، اساسي قوانينو اودبشر دحقوقو دنړيوالې اعلاميې له مخې يې درلودل له بهر نه دتپل شويو کودتايي حکومتونو او وسله والو جګړو له امله تر پښو لاندې شول، دحقوقو ټول منابع په وحشيانه ډول له نظره وغورځول شول او دې تيريو ورځ په ورځ تر نن پورې تکاملي پړاوونه ووهل.

په افغانستان کښې دبشر پر حقوقو باندې دتيري په پروسه کښې کورنيو او باندنيو لاسونو په ګډه کار کړی او ددې ملت دبدبخت کولو له پاره په نړيواله سطحه دسيسې او توطيې جوړې شوې او رواني دي.

دافغانانو دبشري حقوقو پر ضد په شويو او روانو جناياتو کښې دنړۍ ابرځواکونه، يو شمير ګاونډي او يو شمير نور مغرض هيوادونه او ورسره يو شمير تطميع شوې اووسله والې شوې داخلي ډلې شامل دي، دوی په ګډه په يوه پلمه او بله پلمه په افغانستان کښې دبشري حقوقو پر ضد فعاليتونه کړي او دافغانستان قانوني نظم اوامن يی ګډو ډکړي اوحتی زموږله خلکو نه يې دژوند حق چې دټولو حقوقو ابتداء ده هم سلب کړی دی.

موږ دبشر دحقوقو دتثبيت، تعيين، تأمين او تضمين دټولو يادو شوو منابعو په نظر کښې نيولو سره له لويو هيوادونو، دافغانستان په مسأله کښې ښکيلو هيوادونو، ګاونډيو هيوادونو، کورنيو وسله والو ډلو، داسلامي هيوادو سازمان او ملګرو ملتونو ته ددې غوښتنليک په وړاندې کولو سره غواړو چې زموږ دحقوقو په احياء کښې عملي ګام واخلي او تردې زيات دافغانستان خلک له خپلو بشري حقوقو نه محروم نه کړي.

ketabton.com - The Digital Library

لومړۍ غوښتنه) دژوند حق:

له افغانانو نه دژوندحق په داسي ډول اخيستل شوی چي دګيډي له ماشوم نه نيولې تر نوي کلن او سل کلن بوډا پوري قصداً عمداً او بې له جرم او محاکمې وژل کيږي، ددې وژنو ساحه له هيوادنه بهر دمهاجرينو په ليکو کښې هم روانه ده نو موږ تر هر څهٔ وړاندې غواړو چې **«افغانانو ته دې دژوند کولو حق ورکړل شي».**

دوهمه غوښتنه) دمهاجرت او هيواد ته دستنيدو حق:

۱- ټول انساني منابع حکم کوي چې هيڅوک حق نهٔ لري څوک له خپل هيواد نه په زور وباسي خو زموږ په مليونونو کسان له خپل هيواد نه په زور ايستل شوي او سره له دې چې دوی هر آن هيله لري چې بيرته خپل هيودا ته ستانهٔ شي امابهرنيو مداخله کوونکي او کورني وسله وال مزدوران يې دوی ته دهيواد دعودت حق نهٔ ورکوي او زمينه نهٔ ورته برابروي موږ غواړو چې: **هيواد ته د بيرته ستنيدو حق بيرته افغانانو ته ورکړل شي.**

۲- کوم افغانان چې په پاکستان، ايران او نورو هيوادونو کښې دمهاجرت ژوند تيروي دمهاجرت له حقوقو نه محروم دي، بشري مرستې پرې بندې شوې، دټولو بشري حقوقو خلاف ځورول کيږي، بنديانيږي او له ځينې هيوادونو نه په زور ايستل کيږي، **دافغانانو غوښتنه داده چې دمهاجرت حقوق يې ومنل شي.**

دريمه غوښتنه) دامنيت حق:

دامنيت حق دبشر يومسلم حق دی خو زموږ په هيواد کښې امنيت له يوې خوا دپخواني شوروي دقواؤ، دکمونستي حکومت او مجاهدينو له

۴۲

ketabton.com - The Digital Library

خواخښ کړای شوي مینونه تهدیدوي او له بلې خوا بې سره او په خپل سر وسله والې ډلې دهیواد په ګوټ ګوټ کښې موجودې دي او دامنیت پر حق تیری کوي **نو موږ د واړو من امنیت حق غواړو** او دامنیت دټینګتیا به له پاره هیله کوو چې:

۱- په افغانستان کښې دې دوطن دحفاظت له پاره **ملي اردو** جوړه شي.

۲- دهیواد دامنیت له پاره دې **دپولیسو ملي تشکل** رامنځ ته شي.

څلورمه غوښتنه) دواحد حکومت درلودلو حق:

په بشري حقوقو کښې دهر هیواد له پاره داولس دخوښې دحکومت حق ورکړل شوی خو زموږ په هیواد کښې دقوماندانانو او تنظیمونو په شمیر حکومتونه موجود دي او دهیواد بیلا بیلې اولسوالۍ دبیلا بیلو قوماندانانو او بیا دهیواد بیلا بیل ولایات دبیلا بیلو تنظیمونو په لاس کښې دي چې داداره کیدلو پر ځای دتشنجونو دراولاړولو هڅې کوي **موږ په لومړی قدم کښې په هیواد کښې یو واحد حکومت غواړو.** ٤٣

پنځمه غوښتنه) په خپل هیواد کښې دآزاد ګرځیدلو حق:

په خپل هیواد کښې دآزاد ګرځیدلو حق دټولو حقوقي منابعو ګډه غوښتنه ده خو زموږ خلك په ټول هیواد کښې څهٔ چې دهیواد په یوه برخه کښې هم آزاد نهٔ شي ګرځیدلی او وسله والې ډلې یې دپښتون، تاجك، اوزبك، هزاره، سني، شیعه یا هم دکابلي، هراتي، بامیاني، کندهاري او نورو سیمو داوسیدونکو په نامه نیسي، پیسې ترې اخلي، وهي یې، مثله کوي یې او ووژني یې. **موږ افغانان په خپل هیواد کښې دآزاد ګرځیدلو حق غواړو!**

ketabton.com - The Digital Library

شپږمه غوښتنه) د تبعيض ورکولو حق:

دافغانستان بيلا بيل قومونه له زرګونو کلونو راهيسې ديوه واحد ملت په توګه په خپل هيواد کښې اوسيدلي، دوروری ژوند يې سره کړی، دخارجي دښمن په وړاندې په ګډه جنګيدلي او خپل هيواد يې په ګډه ساتلی دی. خو اوس بهرنيو لاسونو ځينې ډلې دتبعيض دپيدا کولو له پاره په افغانستان کښې مؤظفې کړي او راز-راز قومي، ژبني، مذهبي او سيمه ايز بيلتونونه يې راپيدا کړي، **موږ په خپل هيواد کښې دهر راز تبعيض ورکيدل غواړو** او خپل ملت ته چې يو واحد ملت دی او دتاريخ په اوږدو کښې يې تشکل کړی دی دملي وحدت خط السير غواړو.

اوومه غوښتنه) دحيثيت خوندي کيدلو حق:

دافغانستان دنارينه ؤ او ښځو حيثيت دوسله والو او زوروروو کسانو له خوا تر تهديد لاندې دی هيڅ بې هيڅه بې عزته کيږي او خصوصاً دښځو حيثيت تر دوامدار تيري لاندې دی، دوی له لارو او کورونو نه په زور بيولې کيږي، وسله والې ډلې دخپلو شيطانی غوښتنو دتسکين په خاطر جنسي تيری پرې کوي چې حتی کله-کله يې بيا وژني هم، په زور او اکراه يې نکاح کوي او اتيا-اويا کلن سپين ږيری ځواني پيغلې دوسلو او پيسو په زور ځان ته کښينوی. **افغانان او خصوصاً افغاني ميرمنې دخپل حيثيت دساتلو غوښتنه کوي.**

اتمه غوښتنه) ديرغمل نيولو بندول:

وسله والې ډلې بې دفاع او بې ګناه ځوانان او کسان يرغمل کوي او بيا دخپلې خوښې پيسې پرې غواړي. که کورنۍ يې پيسې ورنه کړای شي او يا يې ونه مومي نو بيا بې رحمانه وژل کيږي **موږ غواړو چې دا يرغمل نيول دې بند شي.**

ketabton.com - The Digital Library

نهمه غوښتنه) دکورونو محرمیت:

دهیواد په بیلا بیلو برخو کښې وسله والې ډلې ځان ته حق ورکوي چې دهرچا کور ته ورشي دکور دخوښې سامان یې له ځانه سره یوسي او دمقاومت په صورت کښې دکور اوسیدونکي ژوبل او حتی مړه کړي، **موږ په ټولو مړیو ګامونو کښې دکور محرمیت او د حرمت خوندي کیدل غواړو!**

لسمه غوښتنه) دشخصي ملکیت خوندی کیدل:

په افغانستان کښې دخلکو کورونه، دکرنې ځمکې او نور منقول او غیر منقول جایدادونه دوسلې په زور غصبیږي یا دوسلې په زور قبالې او اسناد تر لاسه کیږي، شخصي ملکیت دټولو قوانینو له مخې خوندی دی، **نو موږ دافغانانو دشخصي ملکیتونو خوندي کیدل غواړو!**

یوولسمه غوښتنه) دملي ملکیت خوندي کیدل:

روان حالت په افغانستان کښې ټول منقول او غیر منقول ملي ملکیتونه تهدید کړي،دهیواد زیات موزیمونه،کتابخانې، آرشیفونه، دولتي ځمکې، ودانۍ، شرکتونه، موټر او نوري شتمنی یا لوټ شوي او یا دلوټیدو او شخصي ملکیت ګرځیدو په حال کښې دی، **موږ د افغانستان دملي ملکیتونو او شتمنیو خوندي کیدل غوارو!**

دوولسمه غوښتنه) دتاریخي آثارو خوندي کیدل:

دافغانستان په تاریخی ځایونو کښې نړیوال قاچاقبران دکورنیو غلو په مرسته کیندنې کوي او زموږ تاریخي آثار په غلا بهرنیو هیوادو ته وړل کیږی.

ketabton.com - The Digital Library

۱- ددې غير قانوني او غير فني کيندنو مخه دې ونيوله شي.
۲- ورک شوي آثار دې يونسکو او نورو نړيوالې فرهنګي مؤسسې رانيسي او په افغانستان کښې دقانوني حکومت دراتلو تر وخته يې دې له ځان سره امانت وساتي.

دیارلسمه غوښتنه) دچاپيريال دککړيدلو مخنيوی:

دراز -راز زهري او تباه کوونکو وسلو داستعمال له امله دافغانستان چاپيريال په وروستي پيمانه ککړ شوی، ځمکه او فضا زهرناک شوی او ماحول خراب شوی دی، **افغانان غواړی چې ځګړې بندې او ورسره چاپيريال داوسيدو وړ وګرځي.**

څوارلسمه غوښتنه) دکورونو په صحي شرايطو جوړيدل:

جګړو په افغانستان کښې تر نيمايي زياتې ودانۍ ورانې کړې او بيا ودانيدل يې دصحي اړتياؤ دمراعاتيدو غوښتنه کوي، **افغانان غواړي چې دکليو او کورونو په ودانولو کښې دصحي او بود برابرولو او دکاناليزاسيون او نورو شرايطو په نظر کښې نيولو سره داستوګنځيو دبيا رغونې په لاره کښې مرسته وشي.**

پنځلسمه غوښتنه) روغتيايي خدمتونه رامنځ ته کيدل:

دجګړو ناوړه شرايطو دافغانستان زيات خلك دراز راز روحي او جسمي ناروغيو سره مخامخ کړي او دا ناروغي په هغو موسمي او سيمه ايزو ناروغيو ورزياتې شوې چې له پخوا نه په هيواد کښې موجودې وې، **موږ غواړو چې په ټول افغانستان کښې لږ تر لږه لومړني روغتيايي خدمات**

ketabton.com - The Digital Library

چمتو کړای شی.

شپاړسمه غوښتنه) ښوونه او روزنه برابرول:

پهٔ هیواد کښې ددوو لسیزو پر له پسې جګړو دښوونې او روزنې طبیعي لړۍ شلولې او هم کهٔ چیرې دښوونې او روزنی زمینه وه هغه دخارجي هیوادونو او له هغوی سره دتړلو ډلو پهٔ خوښه وه چې زموږ ملي غوښتنې پکښې پهٔ نظر کښې نهٔ وې، **موږ پهٔ خپل هیواد کښې دملي ښوونې او روزنې دلړۍ بیا پیلیدل غواړو.**

اوولسمه غوښتنه) دمجونو له پاره دزده کړو تهیه کول:

پهٔ افغانی ټولنه کښې روانو کړکیچونو دمجونو زده کړو ته درنه ضربه ورکړې، سره له دې چې اسلام دعلم زده کړه پهٔ نارینه او ښځه فرض بولي خو یا دامنیتي ملحوظاتو او یا نورو موانعو له امله دمجونو زده کړې تر ژوو تحدید او تهدید لاندې دي، **افغاني مجونو ته دې دبیلې او پراخې زده- کړې لاره هواره شي.**

اتلسمه غوښتنه) دقوانینو جوړیدل :

افغاني ټولنه چې دجګړو او ناعاقبت اندیشه واکدارانو له امله دځنګل دقانون غیږې ته لویدلې، دژوند دبیلا بیلو برخو دبیا تنظیم له پاره قانوني بهیر ته اړه لری **نو موږ غواړو چې دضرورتونو او اولیتونو پهٔ بنا داساسي قانون پهٔ شمول دنورو فرعي قوانینو پهٔ جوړولو لاس پورې شي او ورو-ورو زموږ ټولنه یو ځل بیا دقانون غیږې ته ولویږي.**

ketabton.com - The Digital Library

نولسمه غوښتنه) خلکوته دهویت او نمایندگی حق:

دګام پهٔ ګام حقوقو تر لاسه کولو پهٔ لړ کښې افغانان هم دنورو انسانانو غوندې حق لري چې دخپل اجتماعي او سیاسي برخلیك پهٔ ټاکلو کښې برخه ولري، پهٔ دې برخه کښې ډیر زیات موانع شته، دبیلا بیلو اقوامو، مذاهبو او سیمو دنفوسو دتناسب احصائیې پهٔ لاس کښې نشته او خارجي هیوادونه موږ ته دفرضي او غرضي احصائیو پهٔ جوړولو بوخت دي، **موږ غواړو چې پهٔ خپل وار دملګرو ملتو تر څارنه لاندې پهٔ ټول هیواد کښې سرشمیر نه وشي او دقیقې احصائیې تر لاسه شي.** بیا دهمدې احصائیو له مخې دنژادي او مذهبي تناسبونو پهٔ نظر کښې نیولو سره دهیواد نوی اداري ویش وشي او خلك دې ته چمتو شي چې پهٔ راتلونکي کښې دخپلې خوښې نماینده ولري.

شلمه غوښتنه) دبیان دآزادی حق:

پهٔ اوس وخت کښې پهٔ هیواد کښې دننه او له هیواد نه بهر افغانان دبیان دآزادی حق نهٔ لري او کهٔ چا خپل فکر څرګند کړی پهٔ هیواد کښې دننه او بهر بندیان شوي، وژل شوي او یا پهٔ مرګ تهدیدیږي، **زموږ پهٔ ګام غوښتنو کښې دبیان دآزادی حق باید تضمین شي.**

یوویشتمه غوښتنه) دآزاد تجارت حق:

پهٔ اوس وخت کښې دافغانانو تجارتي فعالیتونه تر سختو تهدیدونو او دلوټمارو تر خوښې لاندې دي، غیر قانوني ولې ملا ماتوونکي پیسې دمحصول پهٔ نامهٔ ترې اخلي او یایې ټول مال لوټوي ، بشري قوانینو دا حق هر انسان ته تثبیت کړي **او افغانان هم دآزاد تجارت حق غواړي.**

ketabton.com - The Digital Library

دوه ویشتمه غوښتنه) د آزادو فرهنګي فعالیتونو حق:

ناوړه حالاتو دافغانانو فرهنګي او هنري فعالیتونه مختنق کړي او په دې هکله افغانانو ته دخپلو استعدادونو دتبارز زمینه بنده ده زموږ دګام په ګام حقوقو په لړ کښې د آزادو فرهنګي او هنري فعالیتونو غوښتنه هم شامله ده.

درویشتمه غوښتنه) دشکنجو بندولو حق:

وسله والې او دهیواد په بیلا بیلو برخو حاکمې ډلې دنیول شویو کسانو په شکنجه کولو، مثله کولو او وژلو هم نه بندیږي او ځینې رواني ناروغان له دې کارونو نه خوند اخلي، شکنجه باید بنده شي او څوک بې له حقه ونه ځورول شي.

څلیرویشتمه غوښتنه) ددفاع حق:

له افغانانو نه دنیول کیدو په وخت کښې ددفاع حق اخیستل شوی موږ په خپل وار ددې حق داحیاء غوښتنه کوو او غواړو چې افغانانو ته هم لکه نورو انسانانو غوندې په محکمو کښې ددفاع او سپیناوي حق ورکړل شي. او همدا راز افغانانو ته حق ورکړل شي چې:

۱- دخپل هیواد ملي خاینان او جنایتکاران محاکمې ته راکاږي.

۲- پر خپل هیواد دتیري کوونکو خارجي ځواکونو نه دجنګ تاوان وغواړي.

پنځه ویشتمه غوښتنه) دګوندونو جوړولو حق:

په افغانستان کښې تر اوسه ګوندونه په قانوني توګه نه دي تشکیل شوي له همدې امله په هیواد کښې تش په نامه رامنځ ته شوي ګوندونه په

ketabton.com - The Digital Library

خپل خپل وار له پردو سره ترلي راغلي او یا دپردو غیرې ته لویدلي او دافغانستان ټولې رواني بدبختۍ همدې له نورو سره ترلو او دنورو په ګټو ولاړو حزبونو رامنځ ته کړې نو افغانان باید قانوني حق ولري چې دخپلو ملي غوښتنو په رڼا کښې ګوندونه جوړ کړي او په افغانستان کښې دګوندونو قانوني فعالیت پیل شي.

شپږویشتمه غوښتنه) دشورئ درلودلو حق:

له افغانانو نه ددوی په سرنوشت ټاکلو کښې دنماینده درلودلو حق اخیستل شوی دوی ته هم باید دنورو انسانانو غوندې حق ورکړل شي چې دزمینې له مساعدیدلو سره خپل نمایندګان وټاکي او دهیواد مرکزي شورئ ته یې ولیږي.

اووه ویشتمه غوښتنه) دانتخابي حکومت حق:

دیو شمیر نورو ګټو حقوقو تر تضمین وروسته باید افغانانو ته حق ورکړل شي چې له خپلو نمایندګانو نه جوړ انتخابي حکومت رامنځ ته کړي او په دې توګه دغیر ملي حکومتونو او له بهر نه دصادرو شویو حکومتونو مخه ونیوله شي.

اتۀ ویشتمه غوښتنه) دکار حق:

په اوس وخت کښې په وسله والو ډلو کښې دځوانانو دځای پر ځای کیدلو یو علت هم بیکاري ده، افغانانو ته باید له استعداد سره سم دکار کولو زمینه مساعده شي او دا پیاوړې متې چې دکار سرشار استعداد لري په بیلا بیلو ساحو کښې دهیواد دبیا ودانۍ له پاره په کار ولویږي.
همدا راز دې دهیواد یتیمانو او معلولینو ته دکارونو په برخه کښې اولویت او ددوی له توان سره سم کارونه تهیه کړای شي.

ketabton.com - The Digital Library

نه ویشتمه غوښتنه) دتښتیدلو مغزونو راستنیدل:

روانو ورانوونکو حالاتو دافغانستان بې شمیره مغزونه دنړۍ دهیوادونو سرګردان کړل او یا هم پهٔ تیرو دوو لسیزو کښې ځینې افغاني ځوانان پهٔ نورو هیوادونو کښې وروزل شول، **دنړۍ ټول هیوادونه باید داسې تشویقي زمینې مساعدې کړي چې دا علمي او دکار مغزونه بیرته هیواد ته راستانهٔ او پهٔ کار بوخت شي.**

دیرشمه غوښتنه) دلاسوهنو بندول:

دافغانستان پهٔ چارو کښې ډیر بهرني او ورسره ترلي کورني لاسونه دعجیبو او غریبو منطقو نو پهٔ درلولو سره دافغانانو دژوند پهٔ ټولو یادو شویو برخو کښې پهٔ مداخله او لاسوهنه بوخت دي، **افغانان غواړي چې هیڅ فرد ، ډله یا دولت باید ددې حق ونهٔ لري چې دافغانستان دملي ګټو، ملي خپلواکۍ او ملي وحدت خلاف لاسوهنې وکړي، لمسونې وکړي اولاس غزونې وکړي!**

ketabton.com - The Digital Library

پايليكونه:

(١) كهزاد، ارواښاد استاد احمد علي: «افغانستان در پرتو تاريخ» ٢٢ مخ، دكتاب چاپولو مؤسسه، ١٣٤٦، كابل.

(٢) دويدي سرودونو دپيژندګلوۍ‌له پاره وګورئ: «ګزيده‌ء ريګويدا» دډاكتر محمد رضا جلالي نائيني تحقيق او ژباړه، دنقره چاپ، ١٣٦٧، تهران.

(٣) ددیس کليمه دپښتو په پرديس (مسافر) کښې اوس هم ژوندۍ ده چې د «پردي ديس» نه جوړه ده.

(٤) دتفصيل له پاره وګورئ کهزاد : «تاريخ افغانستان» لومړی ټوک ١١٥-١١٩ مخونه، انجمن تاريخ، ١٣٢٠ کال، کابل.

(٥) همدا پورتنی اثر، ١٢٥-١٢٦ مخونه.

(٦) دهمدې اثر ١٢٦-١٣٠ مخونه.

(٧) دهمدې کتاب ١١٩ مخ.

(٨) ريشيان دآريايي ټولنې شاعران وو چې خلکو ته به يې پندونه او لارښوونې دشعر په بڼه رسولې او بيا به خوله په خوله ليږديدلې.

(٩) دزردشت او دهغه دتعليماتو په باب وګورئ: «اوستا» دهاشم رضي ليك او تحقيق، دفروهر چاپ، ١٣٦٣، تهران، اوګاتها» دموبد فيروز آذر ګشسپ ترجمه او تفسير دوه ټوکه، ١٣٥١، تهران.

(١٠) دتفصيل له پاره وګورئ: رفيع، حبيب الله: «جرګې او دافغاني جرګو اجتماعي او رواني ارزښتونه» دآزاد افغانستان دليکوالو ټولنه، ١٣٧٤ کال، پيښور.

(١١) ددې کودونو دتفصيل له پاره وګورئ: پژواك، استاد عبدالرحمن «تعاملات حقوقيه و جزائيهء ملی» سالنامهء کابل، ١٣١٨ کال، ٣٤١-٣٥٨ مخونه، پښتو ټولنه، کابل.

(١٢) قرآن کريم، دالمائده سورة، ٣٢ آية.

ketabton.com - The Digital Library

(۱۳) قرآنکریم، دالنساء سورة، ۹۳ آیة.
(۱٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، لومړی آیة.
(۱۵) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ۱۳ آیة.
(۱٦) قرآن کریم، دالروم سورة، ۲۲ آیة.
(۱۷) قرآن کریم، دالاسراء سورة، ۲۲ آیة.
(۱۸)قرآن کریم، دالزمر سورة، ٦ آیة.
(۱۹) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۸۷ آیة.
(۲۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۳۱ آیة.
(۲۱) قرآن کریم، دالتوبة سورة، ۳۳ آیة.
(۲۲) قرآن کریم، دالقلم سورة، لومړی آیة.
(۲۳) قرآن کریم، دالعلق سورة، ٤ آیت.
(۲٤) دابن ماجه په روایت حدیث.
(۲۵) قرآن کریم، دالنور سورة، ۲۸ آیة.
(۲٦) قرآن کریم، دالحجرات سورة، ٦ آیة.
(۲۷) پهٔ نسایی او ترمذی کښې راغلی حدیث.
(۲۸) قرآن کریم، دالشوری سورة، ۳۸ آیة.
(۲۹) قرآن کریم، دآل عمران سورة، ۱۵۹ آیة.

ketabton.com - The Digital Library

(۳۰) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۱۵۱ آیة.
(۳۱) قرآ کریم، دابراهیم سورة، ٤ آیة.
(۳۲) قرآن کریم، دالنساء سورة، ٥۹ آیة.
(۳۳) قرآن کریم، دالبقرة سورة، ۲٥٦ آیة.
(۳٤) قرآن کریم، دالنساء سورة، ۹۷ آیة.
(۳٥) اساسي نظامنامه دافغانستان، ٥-۹ مخونه، لومړی چاپ، ۱۳۰۲ کال، کابل.
(۳٦) اصول اساسی دولت علیهء افغانستان، د ۱۳۱۰ کال دلړم د۹ نیټې تصویب، له ۹ تر ۲٦ مادی پورې.
(۳۷) دافغانستان اساسي قانون، له ۲٥ تر ٤۰ مادی پورې،۱۳٦۳ کال، کابل.
(۳۸) دبشر دحقوقو داعلامیې دبشپړ متن له پاره وګورئ: تعاون، ۳ کال، ٤ ګڼه، ۳۸-٤۲ مخونه، ۱۳۷٤، عقرب، پیښور.

ketabton.com - The Digital Library

B 4.50 RAF 6361

امان

د امان کتاب له خپرونو څخه

پېښور

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English